

**PROJEKT MANEVRSKE STRUKTURE NARODNE ZAŠČITE
(MSNZ) NA OBMOČJU POKRAJINSKEGA ŠTABA MSNZ
ZA VZHODNOŠTAJERSKO POKRAJINO (VŠP)**

UVOD

Ob koncu osemdesetih in na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko so slovenski osamosvojitveni procesi vse jasneje stopali v ospredje, je zorelo tudi spoznanje, da bo treba slovensko osamosvojitvev braniti tudi z orožjem. Prav je, da iz tridesetletne oddaljenosti ocenimo čas in obrambno strukturo, na katero so leta 1990 računali tudi v Vzhodnoštajerski pokrajini. V prispevku sem se omejil na dogodke, povezane z ravnanjem pripadnikov TO v zeleni komponenti MSNZ. Ne nameravam se ukvarjati s pravnimi podlagami, po katerih je ravnala Jugoslovanska ljudska armada, želim pa se dotakniti vzdušja, ki je v občinah Vzhodnoštajerske pokrajine (VŠP) nastalo po nezakonitem posegu JLA v delovanje TO Slovenije, preselitvi orožja TO občin v skladišča JLA in okrepitev nadzora nad orožjem TO, ki se je že prej skladiščilo na območju JLA. Želim predstaviti obrise TO v Vzhodnoštajerski pokrajini, kakršna je bila leta 1990, odzive na odvzem orožja, posamezne ukrepe novonastale Narodne zaščite, ki se je pozneje poimenovala Manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ), v Vzhodnoštajerski pokrajini za zapolnitev vrzeli, ki je nastala z blokado delovanja TO, ki jo je izvedel jugoslovanski vojaški vrh s pomočjo sistema lojalnih kadrov v Republiškem štabu Teritorialne obrambe (RŠTO), in kako so blokirali sistem splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite (SLO in DS) z zlorabo zakonskih določil o subordinaciji in predpisov o spoštovanju vojaških skrivnosti, da prave namere preselitve orožja TO ne bi prišle na dan. Podrobneje želim predstaviti nekatere dogodke v Pokrajinskem štabu Teritorialne obrambe Vzhodnoštajerske pokrajine (PŠTO VŠP) ob seznanitvi z ukazom komandanta Republiškega štaba TO za premestitev orožja in streliva občinskih štabov TO Vzhodnoštajerske pokrajine (OŠTO VŠP) v objekte JLA ter

okrepitvi nadzora nad orožjem in vojaško opremo, ki je bila v skladiščih TO v vojaškem območju pod nadzorom JLA. V tem sestavku želim prikazati tudi vzdušje v občinskih štabih TO ob premestitvi orožja in dejavnosti za nastanek Narodne zaščite (NZ) v Vzhodnoštajerski pokrajini in občinah ter dejavnosti, ki so tu potekale za vrnitev orožja izpod nadzora JLA in pripravo obrambnih sil Slovenije za oboroženo zavarovanje osamosvojitvenih procesov. Prav tako želim predstaviti tudi ljudi, ki so leta 1990 prevzeli odgovornost za posamezne postopke, načrtovali udejstvovanje Narodne zaščite in izvedli tajni izvzem orožja ter opreme iz skladišč JLA.

RAZMERE V TERITORIALNI OBRAMBI VZHODNOŠTAJERSKE POKRAJINE DO LETA 1990

Teritorialna obramba, ki se je kot komponenta skupnih oboroženih sil razvijala vse od leta 1968, je bila za jugoslovanske razmere nekaj svojevrstnega. To se je kazalo predvsem v poveljniškem kadru, večinoma iz vrst starešin slovenske narodnosti. Financiranje je bilo stvar občin in republike. Oborožena je bila z lahkim pehotnim orožjem, vendar je v svojo strukturo uvajala tudi sredstva za protioklepni boj, ognjeno podporo in zračno obrambo. Značilnost opremljanja TO je bila prizadevanje za posodobitev, čeprav je na začetku prevladovala oprema iz starih zalog, tako imenovanih »armijskih viškova«. Njena kadrovska struktura in popolnitev sta temeljili na pripadnikih rezervne sestave, zlasti enote prostorne strukture so bile popolnjene po teritorialnem načelu, kjer so bili obvezniki oddaljeni manj kot osem kilometrov od mobilizacijskih zbirališč, kar je takrat omogočalo izvedbo mobilizacije in formiranje bojnih enot v izjemno kratkem času. Poveljniki brigad, bataljonov, odredov in drugih enot so bili rezervisti in domačini. Stalna sestava v pokrajinskem in občinskih štabih TO je bila iz vrst rezervnih oficirjev, na začetku tudi upokojenih oficirjev JLA iz lokalnega okolja; aktivne vojaške osebe (pripadniki JLA) v štabih TO so bile redkost.

Sčasoma je Pokrajinski štab TO Vzhodnoštajerske pokrajine vzpostavil primeren obseg in strukturo štabov in enot TO v območju svoje odgovornosti, ko jo je lahko popolnjeval z domačimi in vojaškostrokovno usposobljenimi kadri. Enako pomembno je bilo, da je družbenopolitična skupnost lahko financirala razvoj, opremljanje in usposabljanje take vojaške strukture, ki je odgovarjala vsem

vojaškimi strokovnimi izzivi takratnega časa. V iskanju razumnih rešitev so bili v Teritorialni obrambi Vzhodnoštajerske pokrajine vselej izvirni, kar se je potrjevalo ob različnih nadzorih in inšpekcijah z različnih vojaških ravni. Pokrajinski štab TO Vzhodnoštajerske pokrajine je kljub preoblikovanju ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja, ali pa ravno zaradi preoblikovanja, ohranil čvrsto vojaško strukturo z dobro usposobljenimi rezervisti in stalno sestavo, ki je bila pripravljena za samostojno delovanje v vseh, tudi najtežjih razmerah.

Po novem organizacijskem ustroju so po letu 1985 Teritorialno obrambo v Vzhodnoštajerski pokrajini sestavljali Pokrajinski štab TO s prištavnimi enotami, Mestni štab za TO (MŠTO) s šestimi občinskimi štabi in štirje samostojni občinski štabi TO: Lenart, Ptuj, Ormož in Slovenska Bistrica.

Tako je bilo po vojni formaciji v TO Vzhodnoštajerske pokrajine trinajst štabov, in to pokrajinski štab, mestni štab in deset občinskih štabov, ki so vodili manevrske enote TO, oblikovane v tri brigade TO; prostorne enote TO, med njimi: trije odredi TO, dva Jurišna odreda TO, Protidesantni odred TO, Protidesantna četa TO, štiri Protidiverzantske čete TO, osem Protidiverzantskih vodov TO, Diverzantski odred TO, deset Diverzantskih vodov TO, Lahki topniško-raketni divizion protiletalske obrambe TO, tri Lahke topniške baterije protiletalske obrambe TO, štiri Čete za ognjeno podporo TO, samostojna topovska baterija TO B-1, dva Pontonirska voda TO, Letalsko-padalski vod TO, štiri Pehotne učne čete TO in Učni vod za zveze TO. V njeni strukturi so bile tudi splošne enote, ki so jih oblikovale krajevne skupnosti (KS), med njimi: šestnajst samostojnih čet TO KS in trinajst samostojnih vodov TO KS. Splošne enote so razvijale tudi organizacije združenega dela (OZD), v TO Vzhodnoštajerske pokrajine so bile: ena samostojna četa Teritorialne obrambe organizacije združenega dela (TO OZD) in osem samostojnih vodov Teritorialne obrambe organizacije združenega dela. Štabi so vzpostavili tudi pet organov za prevzem materialnih sredstev in nepremičnin JLA. V TO Vzhodnoštajerske pokrajine so po vojni formaciji delovali tudi pravosodni organi: vojaško sodišče prve stopnje pri Pokrajinskem štabu TO (II. variante) in vojaško tožilstvo pri Pokrajinskem štabu TO. (Pregled mobilizacijskega razvoja štabov in enot TO SR Slovenije, št. 5-49, z dne 5. 7. 1985 – izveček evid. št. 3, akt RŠTO, Ljubljana 1985). V TO Vzhodnoštajerske pokrajine je bilo razporejenih skupaj 12.323 vojaških obveznikov. (Teritorialna obramba VŠP od 1980 do 1990, stran 37)

Tako strukturirana TO Vzhodnoštajerske pokrajine je bila kadrovsko dobro popolnjena in izurjena za izvajanje namenskih nalog po načelih taktike partizanskega delovanja. Struktura TO se je oblikovala v bojne enote po mobilizaciji, ki je tekla na zbirališčih, ki so bile razpršene v območju odgovornosti posameznega štaba. Tako vojaško strukturo, s tolikšno bojno močjo, je bilo mogoče onemogočiti le tako, da se ji onemogoči stik z oborožitvijo. Zato je jugoslovanski vojaški vrh imel na razpolago le eno možnost – s prevaro preprečiti oborožitev mobiliziranih enot TO, in sicer tako, da so poskusili prepeljati vse orožje TO v objekte JLA in jih zavarovati.

RAZMERE V VZHODNOŠTAJERSKI POKRAJINI LETA 1990

Leta 1990 je Pokrajinski štab TO Vzhodnoštajerske pokrajine teritorialno in kadrovsko pomenil združeni pokrajini - vzhodnoštajersko in pomursko - in s tem tudi večino pripadnikov stalne sestave, ki so bili v njih zaposleni. Med štabi TO, ki so bili ob preoblikovanju TO deležni največjih sprememb, so bili mestni štab TO, ki je bil preoblikovan v občinski štab TO in je zajel nekdanje občinske štabe TO mariborskih občin (Tabor, Rotovž, Pobrežje, Tezno), občinska štaba Pesnica in Ruše pa sta postala samostojna štaba TO. Proces sprejemanja vojnih enot, rezervistov in občinskih načrtov je potekal sproti ob spoznavanju razmer, materialnih in prostorskih možnosti območja. Delo v občinskih štabih Lenart, Ptuj in Slovenska Bistrica je potekalo kot prej, stalno sestavo je vznemirjala napoved naslednjega koraka preoblikovanja TO.

Čeprav so bile napovedane velike družbene spremembe v TO Vzhodnoštajerske pokrajine, je delo na obrambnem področju na občinski ravni stalo zelo organizirano, okrepilo se je sodelovanje z milico in z delovnimi organizacijami, ki so jih v obrambnem resorju prepoznavali kot organizacije posebnega pomena.

Napovedane spremembe so se v Vzhodnoštajerski pokrajini začele z ukinitvijo Mestnega štaba za TO Maribora, nastal je Občinski štab Teritorialne obrambe Maribor (OŠTO Maribor), za TO občin Ruše in Pesnica sta bila vzpostavljena občinska štaba, podrejena Pokrajinskemu štabu TO Vzhodnoštajerske. Tako sta bila občinska štaba Ruše in Pesnica še vedno drugače organizirana od drugih štabov TO v Sloveniji. Stalno zaposlena sta bila le dva pripadnika - komandant in

referent za operativne zadeve. Administrativna dela za štaba občin Pesnica in Ruše je opravljala tajnica oddelka za obrambo občine, skladiščna dela pa skladiščniki Občinskega štaba TO Maribor.

Po vzpostavitvi Občinskega štaba TO Pesnica so imeli delovne prostore v občinski zgradbi. Na štabu sta bila zaposlena dva pripadnika stalne sestave, v rezervi je bilo razporejenih 320 pripadnikov iz rezervne sestave. Struktura TO Občine Pesnica je obsegala občinski štab s prištavnimi enotami, Diverzantski vod, Vod za protidiverzantsko delovanje in dve Četi Teritorialne obrambe. (Vladimir Maher, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 92)

V Rušah je imel občinski štab TO prostore v občinski zgradbi, tam sta delala dva pripadnika stalne sestave, komandant in referent za operativne zadeve, ki sta skrbela za štab s prištavnimi enotami, dve četi TO, Diverzantski vod TO, Protidiverzantski vod TO in Voda TO Tovarne dušika Ruše. Enote TO Občine Ruše so zaživele po predpisanih formacijah, tako da je bila 1990 TO Občine Ruše dobro usposobljena za izvajanje obrambnih nalog. Primanjkovalo pa jim je materialno-tehničnih sredstev, saj občina v tako kratkem času delovanja za svojo TO ni bila zmožna zagotoviti potrebnih finančnih sredstev.

Poleg pripadnikov stalne sestave TO občine je za štab delala na administrativnem področju tajnica oddelka za obrambo občine, skladiščna dela pa naj bi opravljali skladiščniki TO Maribora. Prav zaradi te ureditve je bilo delo zaposlenih v TO Ruše in Pesnica vse prej kot lahko.

Občinski štab TO Ruše se je v svojem okolju hitro uveljavil, delo je potekalo skladno s takrat veljavnimi predpisi občine in nadrejenih štabov. Sodelovanje z odgovornimi strukturami je bilo na primerni ravni. Tudi odnosi med oddelkom za obrambo, Svetom za ljudsko obrambo, Izvršnim svetom Skupščine občine in s postajo milice, s podjetji, šolami in drugimi ustanovami so bili vedno dobri in na visoki ravni.

Teritorialna obramba Občine Ormož je imela v Ormožu zgledno urejene delovne prostore skladišče orožja z novim skladiščem, v katerem so hranili orožje in strelivo za svoj občinski štab s prištavnimi enotami, četi TO krajevnih skupnosti Ormož in Miklavž, samostojni Vod TO Krajevne skupnosti Tomaž, dva samostojna Voda za protidiverzantsko delovanje (PDD) in Diverzantski vod ter Jurišni odred TO vodne sestave. Enote so bile opremljene z lahkim pehotnim orožjem. V tem občinskem

štabu je bilo zaposlenih šest pripadnikov stalne sestave, v enote TO občine so bili razporejeni 503 pripadniki rezervne sestave TO. (Tone Sračnik, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 122)

Teritorialna obramba Občine Lenart je imela v Lenartu v občinski zgradbi dobre delovne prostore, v neposredni bližini pa tudi nove skladiščne prostore, v katerih so hranili orožje in strelivo za občinski štab s prištavnimi enotami, Slovenskogoriški odred TO s tremi četami, Vod za protidiverzantsko delovanje TO, Diverzantski vod TO in pet samostojnih vodov TO krajevnih skupnosti: Lenart, Zgornja Ščavnica, Cerkvenjak, Voličina in Jurovski Dol. Za oborožitev enot TO so imeli na razpolago lahko pehotno orožje. V občinskem štabu so bil zaposleni štirje pripadniki stalne sestave, v enote TO občine pa je bilo razporejenih 356 pripadnikov rezervne sestave TO. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 38)

Po dogodkih maja 1990 so imeli štabi Teritorialne obrambe v Sloveniji vse manj dejavnosti. Zelo jasno je bilo, da je vse povezano z ukazom Republiškega štaba TO o premestitvi orožja TO v skladišča JLA. S skladiščenjem orožja v objektih JLA je bila TO pod kontrolo JLA. Ker so imeli ptujski teritorialci večino orožja v skladišču, ki je bilo njihova last, vendar ga je varovala JLA, na dogodke niso mogli vplivati. Za vsako dejavnost TO so morali pošiljati pisne zahteve za izvzem orožja in utemeljevati namen usposabljanja ali uporabo orožja na terenu. Iz poročila komandanta Občinskega štaba TO Ptuj, ki ga je podal 18. 5. 1990, je razbrati, da bila selitev orožja v skladišče TO Ptuj v Kidričevem končana. (Poročilo komandantu PŠTO VŠP, SZ 73-2, z dne 18. 5. 1990)

Štab TO Ptuj je prepeljal topove za protizračno obrambo iz skladišča Tovarne glinice in aluminija (TGA) Kidričevo v območje vojaškega skladišča Kidričevo, strelivo za topove protizračne obrambe pa iz TGA v skladišče minskoeksplozivnih sredstev v Novi vasi, ki ga je nadzorovala JLA. (Perko, Ptuj in leto 1991, stran 13)

Štab Teritorialne obrambe Občine Slovenska Bistrica je deloval v prostorih bistriške občine v centru mesta. V skladišču orožja v bistriški vojašnici so hranili orožje in strelivo za občinski štab s prištavnimi enotami, Protidiverzantsko četo TO, Četo za ognjeno podporo TO, Diverzantski vod TO, Pohorski odred TO s tremi četami, Lahko topniško baterijo protiletalske TO, dve samostojni četi TO krajevnih skupnosti, pet samostojnih vodov TO krajevnih skupnosti in Pehotna učna četa TO ter Organ za prevzem materialnih sredstev in nepremičnin JLA.

Enote TO Slovenska Bistrica so bile opremljene z lahkim pehotnim orožjem, s topovi za protizračno obrambo in ognjeno podporo. V tem občinskem štabu je bilo zaposlenih pet pripadnikov stalne sestave.

TERITORIALNA OBRAMBA VZHODNOŠTAJERSKE POKRAJINE IN POGOJI ZA HRANJENJE OROŽJA MAJA 1990

Mestni štab TO Maribor in Občinski štab TO Ptuj ter Slovenska Bistrica so imeli orožje za vse enote TO v območju vojašnic v objektih, ki so tehnično in varnostno izpolnjevali zahtevane pogoje, saj so bili grajeni s pomočjo kreditov Vojnega servisa, poleg tega jih je varovala straža JLA. Občinski štabi TO Lenart, Ormož, Pesnica in Ruše so imeli zelo različne razmere. Prostori za hranjenje orožja praviloma niso bili primerni, poleg tega niso izpolnjevali predpisanih varnostnih pogojev hranjenja orožja, saj niso bili varovani s stražo. Izjema je bil Občinski štab TO Ormož, ki je imel popolnoma nove skladiščne prostore, elektronsko varovanje in fizično varovanje, ki so ga izvajali miličniki ormoške postaje milice, ki je bila v isti zgradbi kot skladišča TO.

Mestni štab TO Maribor je imel orožje skladiščeno v varovanem območju vojašnice Franca Rozmana - Staneta in v vojašnici Slave Klavore. Zunaj skladišč, ki so bila varovana s stražo JLA, je bilo orožje enot za protidiverzantsko delovanje in drugih enot TO, ki so imele izjemno kratek mobilizacijski čas. Občinski štab TO Pesnica je imel orožje v lastnem skladišču, orožje in strelivo za občinski štab TO s prištavnimi enotami, Diverzantski vod in Vod za protidiverzantsko delovanje (Maher). V Občini Ruše je imel na razpolago dve manjši skladišči za orožje in strelivo za občinski štab TO s prištavnimi enotami, Diverzantski vod, Vod za protidiverzantsko delovanje in dve četi (TO Lovrenc in Ruše), to je za 350 vojaških obveznikov. Skladišči sta bili v kletni etaži občinske zgradbe in nista ustrezali predpisanim zahtevam, niti po velikosti niti po varnosti. To je je ugotovila tudi komisija zaledne službe Republiškega štaba za TO pri nadzoru, ki ga je izvedela februarja 1990, in je občinskemu štabu naložila ukrep za izboljšanje stanja. Takrat predstavniki Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine niso podprli komandantov posameznih občin ali vsaj prisluhnili obrazložitvam, kako nameravajo rešiti težave, s katerimi se spoprijemajo občinski štabi. Poznejši dogodki so komandantu Občinskega štaba TO Ruše dali

misлити, da je: »že takrat nekaj ljudi iz PŠTO vedelo, v katero smer se bodo odvili dogodki, in so samo usmerjali tok dogodkov, da se je odvzem orožja moral zgoditi«. (Tone Sračnik, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 124)

V Občini Lenart so imeli orožje skladiščeno v novem objektu, grajenem za ta namen, ki je bil tehnično varovan, vendar brez stalnega fizičnega varovanja, kar v času odločitve o gradnji sploh ni bilo posebej izpostavljeno, saj je bilo občinsko dvorišče v neposredni bližini postaje milice in ves čas pod nadzorom. V skladišču so imeli orožje in opremo za 356 pripadnikov TO Občine Lenart, poleg tega pa še orožje in opremo enot zvez družbenopolitičnega vodstva, oborožitev za funkcionarje občine in oborožitev delovnih organizacij. V skladišču so bile tudi manjše količine orožja in streliva strelske zveze. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 41)

Teritorialna obramba Občine Ormož je imela v Ormožu po večletnem iskanju rešitve novo skladišče orožja. Do leta 1988 so skladiščili orožje in opremo TO v prostorih pod »staro policijo« na Ptujski cesti, v Tovarni sladkorja Ormož in v zaklonišču Civilne zaščite v Ormožu. V novem skladišču TO je bilo orožje in strelivo za 503 pripadnike rezervne sestave TO, ki so bili razporejeni v občinski štab s prištavnimi enotami, dve četi TO krajevnih skupnosti, samostojni vod TO krajevne skupnosti, dva samostojna voda in odred TO četne sestave. Enote so bile opremljene z lahkim pehotnim orožjem. (Miran Fišer, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 64)

Občinski štab Teritorialne obrambe Ptuj je imel orožje in opremo za vso TO po vojni formaciji skladiščeno v lastnem objektu v območju skladišča JLA v Kidričevem, zunaj tega so bili topovi enote za protizračno obrambo in strelivo, ki je bilo skladiščeno v Tovarni glinice in aluminija Kidričevo. (Stanko Žitnik, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 114)

Občinski štab Teritorialne obrambe Slovenska Bistrica je imel orožje in opremo za vso TO po vojni formaciji skladiščeno v območju bistriške vojašnice JLA.

Pogoji za hranjenje orožja TO občin Vzhodnoštajerske pokrajine so bili ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja od štaba do štaba precej različni. Dejstvo je, da so v tem času v Mariboru, na Ptuju, v Ormožu in Lenartu dosegli izjemen napredek pri zagotavljanju tehničnih in varnostnih pogojev za hranjenje orožja in opreme v lastnih skladiščih. Tudi zagotavljanje varnosti skladišč je bilo različno rešeno – v Mariboru, Slovenski Bistrici in na Ptuju, kjer so bile garnizije JLA, se je zdelo

razumno vložiti v gradnjo skladišč v območjih, ki jih je fizično varovala JLA. V Lenartu in na Ptujju, kjer ni bilo garnizij JLA, so varovanje skladišč izvajali s postajo milice in povezavo elektronskih sistemov varovanja k dežurnemu miličniku. Pozneje vzpostavljena občinska štaba Pesnica in Ruše (tudi tu ni bilo garnizij JLA) pa sta ohranila večino svojega orožja in opreme v skladiščih TO Maribor, ki so bila v območju vojašnic JLA. Orožje in opremo za protidiverzantsko delovanje in intervencijske enote TO je bilo hranjeno na postaji milice v Vošnjakovi ulici v Mariboru.

IZVAJANJE UKAZA O PREDAJI OROŽJA TERITORIALNE OBRAMBE POD NADZOR JUGOSLOVANSKE LJUDSKE ARMADE

Že nekaj časa pred seznanitvijo komandantov občinskih štabov v Vzhodnoštajerski pokrajini z ukazom o premestitvi orožja sta pomočnik komandanta Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine, ki je bil odgovoren za zaledne zadeve, in komandant Mestnega štaba TO Maribor imela izdelane načrte za premestitev orožja in streliva občinskih štabov TO v vojašnice JLA, kar je bilo neobičajno. Tik pred izvedbo dejavnosti sta komandante občinskih štabov iz Mestnega štaba TO Maribor seznanila z načrtom premeščanja orožja in streliva. Za skladišče orožja občinskega štaba v Pesnici je bil odgovoren mestni štab Maribor, zato je skladiščnik ob pomoči pripadnikov JLA opravil preselitev orožja po ukazu komandanta mestnega štaba kot del rednih nalog. Skupaj so iz Pesnice v skladišče mestnega štaba v vojašnico v Mariboru odpeljali 121 kosov orožja in pripadajoče strelivo Občinskega štaba TO Pesnica s prištavnimi enotami, Diverzantskega voda in Voda za protidiverzantsko delovanje, čeprav ukaza Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine za izvedbo te naloge komandant občinskega štaba takrat še ni dobil. (Vladimir Maher, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 92)

Zamisel komandanta Republiškega štaba TO o premeščanju orožja TO je prišla med komandante TO v Vzhodnoštajerski pokrajini 16. maja 1990, ko je bil v Mariboru na sedežu Pokrajinskega štaba Teritorialne obrambe sklican nujni sestanek s komandanti občinskih štabov. Komandant pokrajinskega štaba je bil odsoten, sestanek je vodil načelnik pokrajinskega štaba in seznanil prisotne z ukazom komandanta RŠTO, št. VT Z – 625/1-9, z dne 15. 5. 1990, z ukazom komandanta

Pokrajinskega štaba TO, VT SZ – 86/2, z dne 15. 5. 1990 in s podrobnostmi iz načrta premestitve orožja TO v skladišča, ki so v območju garnizij JLA, da bi zagotovili varovanje s stražo iz sestave JLA.

Komandanti občinskih štabov, ki so se sestanka udeležili, so bili presenečeni, saj so bili glede skladiščenja orožja v zelo različnem položaju. Vedeli so, da je bilo nad 70 odstotkov orožja in druge opreme Teritorialne obrambe Vzhodnoštajerske pokrajine že v skladiščih vojašnic pod nadzorom JLA. Tako je bilo tudi v Mariboru, kjer je imela TO svoje skladišče v varovanem območju vojašnice Franca Rozmana - Staneta. Orožje TO, ki je bilo na več mestih po Vzhodnoštajerski pokrajini, je bilo skladiščeno bliže mobilizacijskim zbirališčem in območjem uporabe enot za protidiverzantsko delovanje, intervencijskim enotam in zaščitnim enotam občinskih štabov TO. S tem so v občinskih štabih TO skrajševali mobilizacijski čas in okrepili varnost izvajanja mobilizacije. Vse te utemeljitve se je po obrazložitvi predstavnikov Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine v trenutku ovrglo, v ospredje so postavili kriterij – fizično varovanje skladišč orožja s stalno stražo.

V mariborskem skladišču vojašnice Franca Rozmana - Staneta je bil predviden prostor tudi za orožje Občinskega štaba TO Ruše in Pesnica. Prav tako je bilo predvideno v Kidričevem, ker je imel Občinski štab TO Ptuj v vojaškem območju Kidričevo lastno skladišče, da v njihov skladiščni prostor prepeljejo orožje občinskih štabov Ormož in Lenart. Za Občinski štab TO Slovenska Bistrica ni bilo predvidenih sprememb, saj je bilo njihovo orožje v bistriški vojašnici in po mnenju predstavnikov Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine pod ustreznim nadzorom JLA.

Zagotovljeno vključevanje pripadnikov JLA in »pomoč« pri preselitvi orožja TO je pripadnike stalne sestave TO presenetilo in so se spraševali, kaj se skriva za premestitvijo orožja TO v območja garnizij JLA, saj se je ta v preteklosti praviloma izogibala delanju uslug pripadnikom TO. Več kot očitno je bilo, da je armada skrbno načrtovala prevzem nadzora nad orožjem TO.

V Ormožu so poseg JLA in preselitev orožja občutili še bolj doživeto kot drugje v Vzhodnoštajerski pokrajini, saj to očitno ni bilo povezano z varnostno-tehničnimi razlogi. V Ormožu je imela TO nove skladiščne prostore, ki so bili grajeni in opremljeni skladno z najnovejšimi varnostnimi standardi, ki jih je določila JLA.

Za gradnjo skladišča TO Ormož v letih 1987 in 88 je sodelovala JLA s krediti Vojnega servisa. Poleg tega je bilo skladišče opremljeno s sodobnim sistemom za elektronsko varovanje, ki je bilo povezano z bližnjo postajo milice, ki je imela stalno posadko miličnikov.

Postopek ob preselitvi orožja TO so doživljali kot pritisk JLA na komaj izvoljene občinske strukture. Početje JLA so spremljali tudi občani, številni med njimi so imeli vojni razpored v rezervno sestavo TO, zato so glasno zahtevali prekinitve preseljevanja orožja ormoške TO, saj so verjeli, da je to orožje kupila Občina Ormož za svojo TO. Dogodke pred skladiščem TO Ormož so dojeli kot razoroževanje svoje TO in pri komandantu občinskega štaba nedvoumno zahtevali vrnitev orožja v skladišča občinske TO.

Ob seznanitvi z ukazom o premestitvi orožja TO v objekte pod nadzorom JLA se je zdelo, da se vsebina ukaza ne nanaša na Mestni štab TO Maribor in večja občinska štaba na Ptuj in v Slovenski Bistrici, saj sta ta štaba že imela orožje v območju vojašnic in objektih pod nadzorom JLA. Komandanti občinskih štabov TO Lenart, Ormož, Pesnica in Ruše so brali vsebino ukaza bistveno drugače, saj jih je oficir, odgovoren za zaledna vprašanja Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine, ves čas opozarjal, da noben izmed naštetih štabov ne izpolnjuje predpisanih tehničnih in varnostnih pogojev za hranjenje orožja v svojih prostorih. Zaledniki so izrazito poudarjali, da je treba ob tehničnih ukrepih varovanja zagotoviti tudi stalno fizično varovanje, to je s stalno stražarsko službo, to pa bi močno obremenilo proračun občin, namenjen delovanju občinskih štabov. Ne glede na to je komandante občinskih štabov begalo dejstvo, da so zaledniki Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine izpostavljali, da je v ukazu posebej poudarjeno, da se o premestitvi orožja ne obvešča nikogar, da se zadeva izvede ob upoštevanju določil o strogi vojaški tajnosti in da bodo kršitelji odgovarjali skladno z vojnim zakonom. Ne glede na to so zahtevali odgovore neposredno od odgovornih v Republiškem štabu TO v Ljubljani. Vprašanja so bila vezana na razmere po predaji orožja pod nadzor JLA, na postopke pri urejanju dokumentov za vstop v skladišča JLA, povečane stroške prevozov in neustreznost pogojev za skladiščenje sredstev v novih prostorih. Zanimalo jih je tudi, ali so z ukrepom premeščanja orožja seznanjena vodstva občin in njenih organov in ali naj obvestijo občinske predsednike Sveta za splošno ljudsko obrambo in državno samozaščito.

Predstavniki Republiškega štaba TO je komandante zavrnil, da to ni njihova stvar, zalednik iz Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine pa je pojasnil, da na podlagi navodil, ki jih dobil na posvetu v Republiškem štabu 15. 5. 1990, o ukrepih ne obveščajo nikogar (poročilo komandanta OŠTO Ptuj, št. SZ 73-4, z dne 14. 6. 1990). Pokrajinski štab TO je vztrajal pri izpolnitvi ukaza Republiškega štaba TO o predaji orožja tudi po 18. 5. 1990, ko je Predsedstvo Republike Slovenije sporočilo, da je treba predajo orožja ustaviti, saj za premeščanje orožja TO ni bilo pravne podlage.

Ukaz Republiškega štaba TO o predaji orožja TO pod nadzor JLA je bil poln nejasnosti, vendar so ga komandanti občinskih štabov izvajali, v Slovenski Bistrici pa se je major Marjan Strehar odločno uprl temu ukazu, saj ni verjel, da gre za ukrep, s katerim bo JLA zavarovala orožje, strelivo in vojaško opremo TO. Ne glede na prepoved, da z vsebino tega ukaza ne sme seznaniti nikogar, je major Strehar o razmerah, ki jih bo uresničevanje tega ukaza povzročilo, seznanil novoizvoljeno občinsko vodstvo. Opozoril je, da bo JLA nadzirala vse orožje in vojaško opremo TO Občine Slovenska Bistrica, štab in enote TO pa brez dovoljenja Pokrajinskega štaba Teritorialne obrambe in komandanta garnizije JLA ne bodo mogle dostopati do skladišč, izvajati vzdrževanja orožja, opravljati načrtovanih oblik bojnega usposabljanja, skratka, da bodo brez obrambe.

ODZIV NA IZVAJANJE UKAZA O PREDAJI OROŽJA

Zdelo se je, da je jugoslovanski vojaški vrh zelo pozorno izbral čas za odvzem orožja TO, v večjem delu občin Vzhodnoštajerske pokrajine so bili izvoljeni novi župani in delegati v občinske skupščine, dolžnosti pa še niso prevzeli. Ne glede na to, da JLA naloge ni v celoti izvedla, nekateri ocenjujejo, da je z odvzemom orožja nastala precejšna moralna škoda za TO in obrambni sistem Slovenije. Na drugi strani pa je nemoč JLA izvesti nalogo v celoti vzpodbudila pripadnike stalne sestave TO Vzhodnoštajerske pokrajine k organiziranju obrambne strukture za zaščito osamosvojitvenih procesov.

Komandant Republiškega štaba TO Republike Slovenije je s sodelovanjem v poskusu razorožitve slovenske TO zavestno deloval proti ugledu, ki so ga v svojem okolju uživali pripadniki stalne sestave in tudi rezervni oficirji, ki so bili razporejeni v enote, štabe in poveljstva TO.

Nekateri komandanti občinskih štabov so o ukazu za premestitev orožja kljub izrecni prepovedi seznanili svoje predsednike skupščin občin oziroma župane, kot so jim takrat že rekli. Posamezni predsedniki skupščin občin so takrat napisali obširna pojasnila o dvomih v dobronamernost premestitve orožja in poudarjali upravičenost ter potrebo skladiščenja orožja njihove TO v skladiščih TO zunaj vojašnic.

O tem, da bi se glede premestitve orožja TO na republiški ravni kaj dogajalo, komandanti občinski štabov niso vedeli nič. Sledila je odločitev Predsedstva Republike Slovenije, da se orožje ne premešča, ki je bila sprejeta dan po začetku premeščanja orožja TO, nekateri komandanti občinski štabov v Vzhodnoštajerski pokrajini pa so bili z njo seznanjeni prepozno, ko je JLA večino orožja že premestila v svoja skladišča.

Javnost je odvzem orožja TO in njegovo preselitev pod nadzor JLA takoj sprejela kot nelegitimen poseg JLA, ki onemogoča izpolnjevanje poslanstva TO in preprečuje kakršno koli legitimno obrambno delovanje obrambno-varnostnih struktur občin Vzhodnoštajerske pokrajine.

V občinskih štabih Vzhodnoštajerske pokrajine so bili pripadniki stalne sestave po premestitvi orožja v objekte JLA precej prizadeti, čeprav v večini občin orožja za usposabljanja enot TO niso potrebovali, ker so načrtovana spomladanska usposabljanja že izvedli, je ostal slab občutek in občutek krivde, da niso storili vsega, da bi orožje zadržali. V štabih, ki so imeli orožje že pred majem 1990 v skladiščih JLA, pa so kmalu ugotovili, da je režim dostopa do skladišč, v katerih je njihovo orožje, tako strog, da pravzaprav niso mogli v skladišča, da bi opravili najnujnejše postopke vzdrževanja orožja in opreme. Republiški štab TO je še naprej z različnimi ukrepi oviral redno delo TO občin in se na različne načine izgovarjal na vojaške oblasti, ki so, če se je le dalo, ovirale TO pri vstopanju v skladišča, nazadnje pa je komandant Republiškega štaba prepovedal vse vadbene dejavnosti TO, ki so bile povezane z orožjem. Tako je komandant Občinskega štaba TO Ptuj že 28. 5. 1990 poročal na Pokrajinski štab TO Vzhodnoštajerske pokrajine, da jim je komandant ptujske garnizije JLA prepovedal vsak vstop v prostore TO v skladišču JLA v Kidričevem, pri tem se je opiral na ukaz komandanta 31. korpusa JLA. (Poročilo o ukrepih garnizona JLA Ptuj, št. Z 73-5, z dne 28. 5. 1990)

Odgovorni za TO in drugih obrambnih struktur so se tako znašli v razmerah, ko sami niso mogli izvesti nujnih korakov za ohranitev bojne sposobnosti TO, vendar bi jih morali, saj so bili po takratnih predpisih zanjo odgovorni. Rezervni oficirji TO v občinah Vzhodnoštajerske pokrajine so se zavedali, da imajo ukazi in drugi formalni akti, ki jih je izdal protislovensko usmerjen komandant Republiškega štaba TO, en sam cilj – slabiti ali povsem onemogočiti slovenski obrambni sistem.

Med pripadniki TO so bili tudi taki, ki so bili nekoliko daljnovidnejši in so se zavedali, da morajo najti rešitev, ki bo vojaško strokovna in bo podprta z veljavno zakonodajo. Našli so jo v slovenski zakonodaji s področja splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, v kateri je bila predvidena tudi Narodna zaščita. Odgovorni za slovensko varnost so to zakonsko rešitev videli kot obliko organiziranosti za oborožen boj brez togih pravil in formacij. Tako je oblikovanje manevrske strukture narodne zaščite omogočalo varovanje nastajajoče slovenske države. Narodno zaščito so številni domoljubi videli kot mogoč izhod iz blokade obrambnih dejavnosti, ki jo je strukturi TO vsilil armadni vrh Jugoslavije in jo je komandant Republiškega štaba TO dosledno izvajal.

Na začetku septembra 1990 se je v Vzhodnoštajerski pokrajini odzval mag. Marjan Fekonja, sicer pripadnik Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine, in sklical pripadnike stalne sestave TO iz posameznih občin na ločene sestanke, jih seznanil z razmerami v Vzhodnoštajerski pokrajini in jim zaupal, da obstaja resna možnost vojaškega delovanja sil JLA za prevzem oblasti v območju te pokrajine. Kmalu je pridobil zaupanje vsakega od predstavnikov občin, jih imenoval za načelnike občinskega štaba Narodne zaščite in jim dal ustne usmeritve za organizacijo občinskih štabov in evidentiranje pripadnikov Narodne zaščite iz vrst enot Teritorialne obrambe.

Treba je izpostaviti, da je major Strehar v Slovenski Bistrici pravilno ocenil tok dogodkov in da je izvzem orožja in vojaške opreme TO iz skladišča v bistriški vojašnici mogoč. Pridobil je soglasje pokrajinskega organizatorja MSNZ mag. Marjana Fekonje in se odločil za izvzem orožja TO Slovenska Bistrica iz nadzora JLA. Sprožil je tvegano akcijo s kodnim sporočilom »Odpeljite mokre cerade na dogovorjeno mesto!« in dal odpeljati orožje TO iz bistriške vojašnice, kjer je bila oborožena straža, ki je preverila dokumente voznika in vozila ter opravila rutinski pregled vozila in dovolila izhod. (Miran Fišer, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 149)

Streharjev uspeh pa ni imel samo lepe plati – ko se je v »uradni TO« razvedelo, da so v Slovenski Bistrici »nekaj naredili«, so sledili pritiski in poskusi diskreditacije na občinski ravni pri novoizvoljenih oblastnikih. Tudi JLA je »nekaj posumila«, zato so njeni predstavniki na različne načine pritiskali na majorja Streharja in njegove sodelavce. Komandant bistriške vojašnice je ukazal dodatno pečatenje vhoda v skladišče orožja TO Slovenska Bistrica. (Pogovor z Brankom Petanom, 8. 10. 2020)

MANEVRSKA STRUKTURA NARODNE ZAŠČITE VZHODNOŠTAJERSKE POKRAJINE

Magister Marjan Fekonja se je v prvih dneh septembra 1990 na različnih lokacijah ločeno sestal z izbranimi pripadniki občinskih štabov TO posameznih občin in jih seznanil z zamisljo o uporabi proti ravnanju JLA in protislovensko usmerjenega komandanta Republiškega štaba TO. Z vsebino razgovora je večino povabljenih pripadnikov TO presenetil, saj je on, glede na svoje delovno mesto, vedno odločno zagovarjal politično-ekonomski sistem v Jugoslaviji, sedaj pa napoveduje njen konec. Gre za provokacijo? Ko so prenesli prvi šok, so prisluhnili njegovi obrazložitvi razmer v Sloveniji in pobudi, da je treba ukrepati; dodal je še, da so drugod po Sloveniji za te naloge že oblikovane brigade. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 38)

Večina je sprejela pobudo o ukrepanju in obrazložitve, da lahko glede na Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti vpeljejo Narodno zaščito, saj za njeno delovanje in usposabljanje skrbita občinska sekretariata za notranje zadeve in sekretariat za obrambo, da bo vpoklic pripadnikov NZ zakonit, saj bo potekal prek občinskih sekretariatov za obrambo. Sam se je zavzel za oblikovanje odredov NZ, ki prevzemajo vlogo dotedanjih enot TO, in pojasnil, da bodo v občinske štabe dobili orožje iz republiških rezerv. Ne glede na to je izpostavil, da je izvzem orožja TO iz skladišč pod nadzorom JLA zakonit, da za tem stojijo organi Republike Slovenije. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 38)

V nadaljevanju so se organizatorji NZ iz občin Lenart, Maribor, Ormož, Pesnica, Ptuj, Ruše in Slovenska Bistrica na pokrajinski ravni srečali večkrat. Takrat so jih drugi člani Pokrajinskega štaba Narodne zaščite Vzhodnoštajerske (PŠ NZ VŠP) pokrajine seznanili z operativnimi nalogami, med njimi o ukrepih varovanja meje z Avstrijo, seznanili so jih z vojaško strukturo mariborskega korpusa JLA, z

uporabo zvez prek Boča in opozorili na ukrepe ter varnost radijskega prometa, ki so bili nujni za zaščito NZ.

Po sestankih s pripadniki pokrajinskega štaba NZ so se občinski organizatorji samostojno lotili oblikovanja občinskih štabov NZ in odredov NZ ter poskrbeli za njihovo kadrovske populnitev. Sledilo je organiziranje tajnih skladišč za orožje TO. Pri tem so imeli v vsaki občini drugačen pristop. Štab v Slovenski Bistrici je organiziral veliko tajnih skladišč na kmetijah v območju Pohorja in v delovnih organizacijah, v Občini Lenart so oblikovali tajna skladišča na različnih tajnih lokacijah pri zasebnikih in v delovnih organizacijah, za skladiščenje minskoeksplozivnih sredstev, ki so jih pripeljali iz Gotenice, so od občine Lenart pridobil sklep, da se skladiščni prostori Občinskega štaba TO Lenart uporabljajo za potrebe NZ. Tudi v Ormožu so s podpisom župana v nekdanjem skladišču Občinskega štaba TO Ormož, da se vzpostavi skladišče NZ, zagotovili vsaj minimalne varnostne in tehnične pogoje za hranjenje orožja in minskoeksplozivnih sredstev, poleg tega pa so poskrbeli za tajna skladišča na različnih lokacijah (depo premoga za centralno kurjavo, kletni prostori nekdanje šole, kurilnica doma kulture, garažni prostori in skladišče velike trgovine). V Pesnici so se odločili za disperzijo orožja v tajna skladišča na širokem prostoru pri zasebnikih na oddaljenih kmetijah in v večjih delovnih organizacijah, kjer je bilo ob zaupnih ljudeh v tovarniških halah mogoče skriti večje količine orožja in streliva. Ptujčani so izbrali za tajna skladišča lokacije v velikih tovarnah, trgovskih skladiščih in pri zaupnih ljudeh v mestu in okolici. V Rušah so orožje skrili v skladišča v občinski stavbi in označili kot skladišče CZ Občine Ruše, v zaklonišče v srednji šoli in v veliki tovarni, kjer so hranili orožje in strelivo.

Prav tako so bili načini zagotovitev orožja posameznih štabov precej raznovrstni. Slovenska Bistrica je bila prva, ki se je lotila izvzema orožja iz skladišča TO v bistriški vojašnici. Odpeljali so vse orožje in ga prepeljali na tajne lokacije tako, da so preverili delovanje poostrelega režima varovanja orožja TO v objektih JLA. Pripadniki Občinskega štaba TO Slovenska Bistrica so z različnimi izgovori vstopali v bistriško vojašnico ob različnih urah in opazovali način dela pripadnikov JLA na kontrolni točki. Ko so vstopali z vozilom, so vselej prevažali nepomembno vojaško opremo za taborjenje, da ne bi pritegnili pozornosti. Ugotovili so, da je delo stražarjev rutinsko. Ocenili so, da je izvzem orožja in vojaške opreme TO iz skladišča v bistriški vojašnici mogoč, zato so natovorili vozilo z registrskimi

tablicami TO in ga pustil v vojašnici. Naslednji dan je major Strehar sprožil akcijo s kodnim sporočilom: »Odpeljite mokre cerade na dogovorjeno mesto!«. Stražarji so preverili dokumente voznika in vozila ter opravili rutinski pregled zunanosti vozila in dovolili izhod. Orožje so odpeljali v tovarno Impol v Slovenski Bistrici, nato pa na tajne lokacijo v širše območje Pohorja.

Lenarški štab je skupaj z ormoškimi in ptujskimi orožji izvil iz vojaškega območja Kidričevo pod krinko prevoza orožja v tehnične delavnice v ptujsko vojašnico. Ormoško orožje so v bližini ptujskih toplic preložili v njihov kombi, lenarškega pa so odpeljali v tajno skladišče v Lenartu. Pred tem so poskrbeli za uradno potrditev, da so s svojim vozilom bili v ptujski vojašnici, kot da so prepeljali orožje v delavnice.

Štabi v Mariboru so izvzeli orožje iz vojaških objektov mariborskega skladiščnika. Pesničani so najprej odpeljali avtomatsko orožje, potem pa še ostrostrelne puške obeh čet Občinskega štaba TO Pesnica. Oborožili so štab s prištavnimi enotami, Diverzantski vod, Protidiverzantski vod in Odred NZ. Iz skladišča Mestnega štaba TO v vojašnici v Mariboru so tajno izvzeli štiri avtomatske pištole, 47 pištol M57, 72 avtomatskih pušk, 32 polavtomatskih pušk, 25 puškomitraljezov 7,62 mm, tri ostrostrelne puške in sedem ročnih minometov M57 ter vse pripadajoče strelivo (46.820 kosov). Poleg tega orožja so dobili še 10 avtomatskih pušk od oddelka za obrambo Občine Pesnica.

Ptujčani so najprej dobili orožje po uspešno izpeljani akciji v Gotenici, kjer so v nočnih urah prepeljali orožja in strelivo v Lenart, nato pa ga razvozili na tajne lokacije po posameznih občinah. Za to so na Ptuj imeli načrtovano in dogovorjeno skladišče v TGA Kidričevo, AGIS in pri obrtniku ter v železniških delavnicah, kjer so že od prej imeli skladiščeno orožje voda TO Slovenskih železnic. Za ta skladišča so se v Ptuj odločili, ker so objekte dobro poznali in ker so bili tam dobri pogoji za hranjenje in več možnosti tajnega dostopa. Izvzem in selitev orožja iz vojaškega skladišča v Kidričevem, ki so se ju lotili skupaj z izvzemom za občinska štaba Lenart in Ormož, so opravili z uradnim izgovorom prevoza orožja na tehnične preglede in konzervacijo, pozneje pa so se v skladišče Kidričevo vračali prazni zaboji. Nekaj orožja so poskusili izvzeti pod pretvezo usposabljanja, vendar so organizatorji NZ na ta način lahko izvzeli le manjše količine, saj je bilo usposabljanja enot TO malo, po 25. 9. 1990 pa je bil izdan ukaz o prepovedi vsakršnega izvzema orožja in streliva iz skladišča JLA v Kidričevem (Stanko Žitnik, 30. obletnica MSNZ VŠP,

stran 114). Teh izvzemov ne bi bilo mogoče izvesti brez predanih in domiselnih skladiščnikov občinskih štabov TO Lenart, Ormož in Ptuj.

V Rušah so bili pripravljene na skladiščenje orožja na tajnih lokacijah v srednji kemijski šoli in v tovarni Jeklo Ruše. Kmalu so iz vojašnice prejeli nekaj orožja in streliva, potem pa še od TO občine Radlje ob Dravi 100 kosov orožja (puške 7,9 mm M48 in puškomitraljeze šarce) in okrog 10.000 kosov streliva. S tem orožjem so oborožili vse enote TO Občine Ruše. (Tone Sračnik, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 92)

Za prevoze in premeščanje orožja na tajna mesta so organizatorji NZ vključili širši krog sodelavcev. Pomembno je bilo zaupanje, krajevna bližina in da so imeli doma telefonske priključke in so bili dosegljivi.

NALOGE V VZHODNOŠTAJERSKI POKRAJINI

Pokrajinski štab Narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine

Na področju Vzhodnoštajerske pokrajine v občinah Lenart, Maribor, Ormož, Pesnica, Ptuj, Ruše in Slovenska Bistrica je bila v drugi polovici leta 1990 vzpostavljena mreža NZ. Za načelnika pokrajinskega štaba NZ je bil imenovan magister Marjan Fekonja, ki je v izjemno kratkem času izbral načelnike občinskih štabov NZ in razširil mrežo NZ na vse občine pokrajine. Z izbranimi pripadniki stalne sestave TO je vzpostavil Pokrajinski štab Narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine in zgradil zaupanje s pripadniki TO iz občin ter skladno s svojimi pooblastili, ki jih je dobil z odločbo ministra za notranje zadeve, imenoval načelnike občinskih štabov NZ, ki so nemudoma pristopili k vzpostavljanju štabov in enot NZ na svojem območju odgovornosti.

Ob vzpostavitvi mreže Narodne zaščite v Vzhodnoštajerski pokrajini so bile njene težiščne naloge:

- kadrovska popolnitev štabov in enot NZ;
- vzpostavitev delovnega stika s komandirji postaj milice v območju odgovornosti;

- izbrati lokacije tajnih skladišč v območju odgovornosti posameznega štaba ob upoštevanju strogih varnostnih določil za preprečitev odkritja skladišč in mreže NZ, izdelava načrtov načrta varovanja tajnih skladišč;
- izbrati zaupne posameznike za sodelovanje v projektu, še posebej pri varovanju tajnih skladišč;
- vzpostaviti dobro sodelovanje z odgovornimi za prostore v občinskih zgradbah in delovnih organizacijah, ki so sprejeli odgovornost za skladiščenje orožja;
- organizirati prikrit izvzem orožja in vojaške opreme iz skladišč v vojašnicah JLA in hitro premestitev v pripravljena tajna skladišča orožja in vzpostavitev evidenc orožja in opreme v tajnih skladiščih;
- izvzem in prevoz streliva ter minskoeksplozivnih sredstev iz skladišča Gotenica v Maribor, razdelitev bojnih sredstev iz Gotenice občinskim štabom NZ. (Marjan Fekonja)

Pokrajinski štab NZ Vzhodnoštajerske pokrajine je izdelal niz pisnih dokumentov za bojno delovanje enot in štabov NZ v primeru potrebe, med njimi so bili najpomembnejši:

- **Direktiva načelnika Narodne zaščite VŠP za demonstracijo, delno ali popolno uporabo manevrske strukture Narodne zaščite** (akt PŠ NZ VŠP, priloga 1), v kateri so na podlagi celovite ocene mogočih posledic sprejetja ustavnega zakona, s katerim bo Republika Slovenija sama urejala del vojaške obveznosti svojih državljanov, in ocene razmer, v katerih bi slovensko vodstvo odredilo delno ali popolno uporabo sil NZ v Vzhodnoštajerskih pokrajini. V Direktivi so predstavili vzroke in možnosti delovanja sil JLA na območju Vzhodnoštajerske pokrajine in analizo najverjetnejšega udejstvovanja enot JLA iz garnizij v njenem območju in kako bi se enote NZ postavile po robu delovanju JLA. V Direktivi so zapisali konkretne naloge občinskih štabov NZ v primeru delne ali popolne uporabe sil. Direktiva načelnika Pokrajinskega štaba NZ je pri opredelitvi bojne zagotovitve nekoliko krajša in zajema v glavnem težišča in postopke za obrambo, saj NZ ni imela bojnih sredstev za protiletalsko obrambo, in delovanje v primeru uporabe kemičnih sredstev pri delovanju enot JLA. Zelo jasno pa je v direktivi opredeljeno protidesantno bojevanje, izpostavljeno je območje letališča Maribor in težišče inženirske zagotovitve z ovirami in minskoeksplozivna sredstva na komunikacijah,

ki vodijo iz Republike Hrvaške v območje Vzhodnoštajerske pokrajine in na smeri Maribor–Slovenska Bistrica. Vidno je izpostavljeno delovanje štabov na področju varnostno obveščevalne zagotovitve in sodelovanje z organi uprav za notranje zadeve (UNZ) za učinkovito odkrivanje poskusov delovanje Kontraobveščevalne službe JLA ter pravočasno odkrivanje vrinjenih izvidniško-diverzantskih enot JLA.

V Direktivi je izjemno jasno zapisano določilo, da je razdelitev in uporaba bojnega streliva pripadnikom NZ dovoljena izključno po posebni odobritvi načelnika Pokrajinskega štaba NZ Vzhodnoštajerske pokrajine.

- **Povelje za zaledno zagotovitev**, v katerem je načelnik Pokrajinskega štaba NZ Vzhodnoštajerske pokrajine opredelil ravnanje NZ na področju tehnične zagotovitve, intendantske oskrbe, prometne, protipožarne in gradbene zagotovitve. (Akt PŠ NZ VŠP, priloga 2)
- **Ukaz za izvajanje bojnega delovanja** (akt PŠ NZ VŠP, priloga 3), v katerem je načelnik Pokrajinskega štaba NZ Vzhodnoštajerske pokrajine podal podrobne podatke o razporedu in stanju sil JLA v posameznih garnizijah v območju Vzhodnoštajerske pokrajine, to je v Mariboru, na Ptujju in Slovenski Bistrici, ter silah JLA v obmejnih stražnicah na območju občin Ruše in Pesnica. Iz ocene nasprotnika je oblikovan sklep, da JLA v območju Vzhodnoštajerske pokrajine nima zadostnih sil za bojno delovanje na vseh področjih, da ni mogoče računati na omembe vredne okrepitve, da enote JLA niso primerno izurjene in nimajo bojnih izkušenj za bojno delovanje, da je večnacionalna sestava enot JLA in veliko število neizurjenih nabornikov v enotah JLA veliko breme za odločitve o vključevanju in bojnem delovanju. Ne glede na to je bilo ocenjeno, da je JLA zmožna izvajati kombinirano bojno delovanje, da ima premoč v zraku, da je izjemno dobro oborožena in da je pravočasno izvedla ukrepe za povišanje stopnje bojne pripravljenosti.

Glede na pregled in pripravljenost sil NZ je načelnik Pokrajinskega štaba NZ Vzhodnoštajerske pokrajine odločil, da mora delovanje enot manevrske strukture NZ Vzhodnoštajerske pokrajine sloneti na sodelovanju z enotami milice in s prebivalstvom pri zaščiti življenj in premoženja, varovanju oblastnih organov in oddelkov za ljudsko obrambo v občinah. Težišče delovanja enot NZ je, da z nenasilnimi sredstvi preprečujejo silam JLA premeščanje njihovih sil in koncentracijo sil JLA v območju Vzhodnoštajerske pokrajine, z delom

sil zagotavljajo nadzor nad območjem odgovornosti, varovanje oblastnih organov in varovanje nemotene izvedbe mobilizacije sil NZ.

V nalogah Občinski štab NZ Maribor težiščno zavaruje letališče Maribor, izvede blokado vojaških objektov JLA, še posebej skladišča v Pivoli. Zagotovi celovit nadzor nad območjem odgovornosti s težiščem na varovanju cestne in železniške infrastrukture in zagotovi nemoteno delovanje avtobusnega podjetja in železniškega gospodarstva v Mariboru, PTT-centrale in RTV Maribor.

Občinski štab NZ v Ormožu je v svojem območju odgovornosti namenil težiščno pozornost bojnemu nadzoru na komunikacijah iz smeri Varaždin–Ormož–Ptuj in Čakovec–Ormož–Ptuj.

Občinski štab NZ Pesnica je dobil nalogo težiščno uporabiti sile NZ v območju mejnega prehoda Šentilj, zagotoviti nemoteno delovanje prehoda in se po potrebi se vključiti pri zavzetju stražnic Šentilj in Ceršak.

Občinski štab NZ Ptuj je imel nalogo vključevanja enot NZ pri vzpostavitvi blokade ptujske vojašnice, objektov JLA v Novi vasi in Kidričevem.

Občinski štab NZ Ruše je dobil nalogo uporabe sil na levem bregu Drave za delovanje v območju državne meje z Avstrijo, del sil pa je razporedil v območje Pohorja kot rezervo Pokrajinskega štaba NZ Vzhodnoštajerske pokrajine. Vse enote NZ delujejo za vzpostavitev nadzora nad komunikacijami v območju odgovornosti s težiščem na varovanju mostov čez Dravo in HC Fala.

Občinski štab NZ Slovenska Bistrica je imel poglobitveno nalogo vključevanja enot NZ pri blokadi objektov JLA pri vojašnici in skladišču Ložnica, preostale sile pa je uporabil za bojni nadzor nad območjem za intervencijo na komunikacijah Maribor–Slovenska Bistrica–Slovenske Konjice in Slovenska Bistrica–Ptuj.

- **Ukazi, ocene in načrti**, s katerimi je Pokrajinski štab NZ Vzhodnoštajerske pokrajine dal konkretne naloge, usmeritve za načrtovanje v Občinski štab NZ na področju obveščevalno-izvidniške dejavnosti, varnostne zagotovitve, spremljanja in krepitve moralno-političnega stanja v štabih in enotah ter delovanje v primeru uporabe kemičnih bojnih sredstev in zagotovitve protizračne obrambe v območju odgovornosti.

Načrtovanje bojnih nalog NZ v Vzhodnoštajerski pokrajini je slonelo na ocenah, ki jim v vojaškem okolju pripisujejo odločilni vpliv, kot je vojaški pomen nasprotnika, njegovo delovanje v konkretnem prostoru, moč in razporeditev branilca, njegova vezava na zemljepisne posebnosti prostora in podpora, ki jo branilec lahko dobi med izvajanjem nalog. Vsaka občina v pokrajini je bila ocenjena glede na moč nasprotnikovih in sil branilca, družbenopolitičnega pomena regijskega in občinskih središč, zemljepisnih značilnosti, cestnih komunikacij in njihovih povezav ter možnosti intervencije sosednjih sil. Občinam Maribor, Slovenska Bistrica in Ptuj je bil pripisan poudarjen pomen zaradi vojaške prisotnosti JLA in njene moči, bližine meje in komunikacijskih povezav s sosednjo Zahodnoštajersko pokrajino. Občina Ruše in Slovenska Bistrica sta po pomenu izstopali zaradi baznega območja Pohorja. Občini Pesnica in Lenart sta dobivali poseben pomen tudi zaradi bližine in vpliva državne meje. Občini Ptuj in Ormož sta imeli poudarjen pomen zaradi svoje lege ob meji s sosednjo Hrvaško in možnosti intervencije sil JLA iz Varaždina in Čakovca. (Akt PŠ NZ VŠP, priloga 4)

Med izvajanjem projekta MSNZ je Občina Slovenska Bistrica dobila še dodaten pomen, saj je občinski štab NZ že v prvih dneh septembra iz vojašnice odpeljal večje količine orožja in ga premestil v tajna skladišča. Ko so to izvedeli še v drugih občinah, so dobili dokaz, da JLA ne more tako zavarovati orožja TO, da ga ne bi mogli odpeljati. Bistriški štab je služil kot zgled, načelnik Pokrajinskega štaba NZ pa je imenoval majorja Marjana Streharja za svojega pomočnika (Odločba o imenovanju, št. 0001-1-Z-3/13-5 -90, z dne 15. 9. 1990), ki se je potrdil kot izjemen načrtovalec in štabni častnik.

Občinski štabi Narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine

LENART

Načelnik Občinskega štaba NZ Lenart se je za sodelovanje z mag. Marjanom Fekonjo odločil zaradi ponižanja, ki ga je doživel ob odvzemu orožja TO in zaradi potrebe po varovanju sprejetih odločitev o samostojnosti in suverenosti države Slovenije. Nastajanje nove NZ v Občini Lenart je potekalo v najstrožji tajnosti s pomočjo predanih in zaupnih ljudi. V rednem delovnem času so pripadniki stalne sestave v štabu TO opravljali redne naloge, zunaj delovnega časa pa so se ukvarjali

z ukrepi za potrebe NZ. Štelo je strokovno znanje in izkušnje ter medsebojno zaupanje. Načelnik Občinskega štaba NZ Lenart je lahko od samega začetka brez zadržkov zaupal svojim sodelavcem v stalni sestavi TO, še posebej referentu tehnike – skladiščniku Občinskega štaba TO Francu Šijanču.

Nastajanje strukture NZ v Občini Lenart je potekalo postopno, vendar hitro. Najprej so oblikovali ožji del občinskega štaba, vključenih je bilo pet sodelavcev. Vsak član poveljstva je imel točno določene naloge v organizaciji in oblikovanju enot NZ ter pri izdelavi načrtov delovanja. Za tajna skladišča in kaj je v njih je vedelo sedem ljudi. Tudi oblikovanje in opremljanje enot NZ sta potekala postopoma in glede na ocene izurjenost za delovanje. Tako so najprej formirali in oborožili Vod za protispecialno delovanje, sledil je Diverzantski vod in prištabne enote, ki so bile namenjene za zavarovanje poveljstva in za logistično oskrbo celotne strukture NZ. Vod za protispecialno delovanje in zaščitni vod sta bila predvsem za zavarovanje vodstva občine, oddelka za ljudsko obrambo in občinskega štaba NZ.

Tudi vzpostavljanje in načrtovanje oskrbe NZ je potekalo postopoma, najprej je načelnik NZ vključil skladiščnika Franca Šijanča. V drugi fazi se je v dejavnosti vključil komandir milice Alojz Breznik. V poznejšem času in v času razkladanja in delitve oborožitve, streliva in minskoeksplozivnih sredstvih se je ob skladiščniku priključil še Jože Jurša kot neposredni izvajalec dela in Stanka Senica za kadrovsko-administrativno delo. Za prevoze je sodeloval Roman Čuš. V tretji fazi pa so bili vključeni še drugi sodelavci po posebnem seznamu.

V občini Lenart so formirali dva odreda NZ; 21. odredu NZ je poveljeval major Jože Majcenovič, 29. pa stotnik Andrej Šuman. Po končani kadrovski in materialni popolnitvi je bilo v štabu in enotah NZ Občine Lenart pripravljenih in oboroženih 300 pripadnikov. Enote NZ so oborožili z orožjem, ki ga maja 1990 v Lenartu niso predali v skladišče JLA. Manjkajoče količine avtomatskih in polavtomatskih, ostrostrelnih pušk, puškomitraljezov ter orožja so odpeljali po tajnem izvzemu iz skladišča JLA v Kidričevem. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 40)

MARIBOR

Narodna zaščita v novi obliki in vsebini delovanja je tudi v Mariboru leta 1990 potekala v odlični povezanosti in izvajanju nalog s takratno milico. Desetega

septembra 1990 je bil za načelnika Občinskega štaba NZ Maribor imenovan Venčeslav Ogrinc, že naslednji dan je organiziral Občinski štab Narodne zaščite Maribor s petimi člani iz vrst štaba Teritorialne obrambe, ki so prevzeli ključne naloge z operativnega področja, organizacijsko-mobilizacijskega področja in skrbi za zaledne naloge. Ko so potrebe pri delu štaba to zahtevale, se je število vključenih širilo, tudi na kadre izven stalne sestave TO. Pri odločitvi načelnika za izbiro sodelavcev je bilo v ospredju zaupanje in izkušnje z delovnega področja, ki je bilo posamezniku zaupano.

Načelnik NZ občine Maribor je skrbel, da je vključevanje pripadnikov stalne sestave TO za operativne naloge potekalo z vednostjo takratnega poveljnika Občinskega štaba TO Maribor Franca Rudolfa.

Občinski štab NZ Maribor je septembra 1990 opravil izjemen obseg zelo različnih nalog: skladno z razpoložljivimi količinami orožja so vzpostavili štab NZ, dva voda NZ in pet odredov NZ, poskrbeli za prevoz orožja in minskoeksplozivnih sredstev iz Gotenice 13. septembra in sredstva razpršili v skladišča na tajne lokacije v Mariboru in okolici. Tajna skladišča NZ Maribor so bila na aerodromu, na kmetijah v Hočah, v večjih trgovinah v Mariboru in na Bohovi. Še naprej je bilo v rabi skladišče TO na postaji milice v Vošnjakovi ulici.

Izvedli so tajni izvzem orožja TO v vojašnici Franca Rozmana - Staneta in poskrbeli za prevoz orožja tudi v Pesnico in Ruše. Poleg tajnega izvzema orožja so v Mariboru zadržali orožje, ki so ga uporabljali na dvodnevnem usposabljanju bataljonov 42. brigade TO.

V štabu NZ Maribor so izdelali mobilizacijske načrte odredov in vodov NZ ter načrte vpoklicev za nemoteno izvedbo prek Občinskega sekretariata za ljudsko obrambo Maribor.

Načrtovanje dela je potekalo v prostorih Izobraževalnega centra (IC) Pekre, sodelovanje s Sekretariatom za ljudsko obrambo Maribor je omogočilo, da je občinski štab NZ je koristil prostore v centru za obveščanje, proučevali so evidence in mobilizacijski razvoj JLA na območju Maribora. Poznali so vsa mobilizacijskima zbirališča, velikost in strukturo enot, način popolnjevanja in poveljniški kader JLA.

Poudariti je treba, da so za operativne naloge uporabili pripadnike stalne sestave TO Maribor, ki so brez vprašanj izvajali dodeljene naloge, zanesljivo in predano. Vse z vednostjo takratnega poveljnika Občinskega štaba TO Maribor Franca Rudolfa.

Vojaške strokovne rešitve delovanja NZ Občine Maribor so pripravljali v tesnem sodelovanjem z vsemi načelniki NZ občin Vzhodnoštajerske pokrajine. Sredi septembra 1990 je bil organiziran prvi sestanek organizatorjev NZ Vzhodnoštajerske pokrajine iz TO in milice, po tem srečanju je steklo sodelovanje načelnika Občinskega štaba NZ Maribor s komandirjem PM Maribor, kar je bistveno pripomoglo k varnosti in zanesljivosti izvajanja projekta MSNZ na območju Maribora.

V delu na terenu so se izkazali predvsem skladiščniki in operativni častniki štaba TO Maribor. Kljub tveganju so dnevno vstopali v vojašnice, kjer je bilo skladišče orožja TO. V to, da delajo za slovensko stran, ni posumil nihče iz garnizije JLA v Mariboru. Na začetku oktobra je JLA prepovedala vstop vozil TO v skladišče orožja TO v vojašnici, pri tem niso navedli, da bi lahko bil vzrok za prepoved razkritje projekta MSNZ ali sum, da so pripadniki TO kakor koli kršili takratne prepovedi. Ne glede na to so imeli pripadniki NZ Maribor v začetku oktobra v rokah orožja za več kot 1000 pripadnikov NZ, na začetku septembra pa so imeli orožja le za 414 pripadnikov NZ. (Venčeslav Ogrinc, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 30)

ORMOŽ

Na območju Občine Ormož je bil v začetku septembra 1990 vzpostavljen občinski štab NZ, ki je obrambnim pripravam ob takrat veljavnem obrambnem sistemu vdahnili nov duh in zagon.

V nedeljo popoldne, 9. septembra 1990, se je na terasi hotela Habakuk v Mariboru mag. Marjan Fekonja sestal z Miranom Fišerjem, da bi se pogovoril o razmerah v Sloveniji in »kaj je potrebno narediti, preden Jugoslavijo vrag vzame«, kot je dejal. Miran Fišer je prišel na sestanek v spremstvu Frančka Maučiča, ki je imel nalogo spremljati varnostne razmere v bližini hotela in, če bi se zgodilo kar koli sumljivega, takoj posredovati.

Mag. Marjan Fekonja je pojasnil, da se pristopa k oblikovanju odredov NZ, ki prevzemajo vlogo dotedanjih enot TO in da bodo v občinske štabe dobili orožje iz republiških rezerv. Po začetni zadregi, ki je izvirala iz presenečenja ob napovedani temi razgovora, sta sogovornika vzpostavila zaupanje in nadaljevala razgovor, ki sta ga sklenila s čvrsto odločitvijo za sodelovanje.

Prva naloga NZ Občine Ormož je bila iz takratne strukture TO in nerazporejenih vojaških obveznikov v evidencah ormoškega oddelka za ljudsko obrambo izbrati morebitne kandidate za vodenje in delovanje enot NZ. Druga naloga je bila presoja možnosti vzpostavitve tajnih skladišč in varnega izvzema orožja TO Ormož iz skladišča v Kidričevem.

Do 12. 9. 1990 je bila pripravljena zamisel o občinskem štabu NZ Ormož in odredu NZ, ki je vključevala organizacijsko in kadrovsko sestavo petih vodov s po 15 vojaki, kar je še omogočalo hitre premike enot z razpoložljivimi kombiji, ognjeno moč enote pa so zagotavljali z avtomatskim pehotnim orožjem. Sledil je dogovor z Marjanom Streharjem iz Slovenske Bistrice za dodelitev orožja iz njihovega skladišča. Po razgovoru s pomočnikom komandanta za zaledje v Občinskem štabu TO Ormož je bil oblikovan predlog za tajni izvzem ormoškega orožja iz skladišča Kidričevo in zagotovitev sodobnega avtomatskega orožja in potrebnih količin streliva. Skladiščnik Občinskega štaba TO Ormož je uskladil prevoz orožja s skladiščnikom TO Lenart, ki je imel dovoljenje za prevoz njihovega orožja iz skladišča Kidričevo v vojašnico na Ptuj. Pri tajnem izvzemu orožja je sodeloval tudi skladiščnik Občinskega štaba TO Ptuj.

Stražarji JLA so pri izhodu iz vojaškega območja pregledali dokumente lenarškega voznika in bežno tudi tovor, vendar niso opazili, da je na tovornjaku poleg lenarškega tudi ormoško orožje. Lenarški voznik je odpeljal tovor v bližino ptujskih toplic, tam so orožje preselili v kombi TO Ormož, ga zamaskirali in odpeljali na tajno lokacijo v Občini Ormož.

Za NZ so pripravili več tajnih lokacij za skladiščenje orožja: prostori oddelka za ljudsko obrambo v ormoškem gradu, kurilnica v Domu kulture v Ormožu, zaklonišče pod postajo milice v Ormožu, stara osnovna šola na Svetinjah, gradbišče OŠ v Ivanjkovcih, skladišče v blagovnici TIMA v Ormožu in depo premoga v kurilnici stanovanjskega bloka v Mihovcih. Da tajnih skladišč ne bi razkrili, so organizatorji NZ orožje v nočnih akcijah redno preseljevali z lokacije na lokacijo.

V štabu NZ Ormož so izdelali karto mobilizacijskih zbirališč štaba in enot NZ, shemo blokad na komunikacijah in načrt operativnega pokrivanja tajnih lokacij skladišč orožja. Izdelane dokumente z odločitvami o mobilizacijskih zbirališčih, nadzoru komunikacij in tajnih skladišč orožja so Ormožani predali pooblaščenim osebam Pokrajinskega štaba NZ Vzhodnoštajerske pokrajine. Z bistvenimi prvinami

načrtov, lokacij mobilizacijskih zbirališč, tajnih skladišč in prevozov orožja je bil seznanjen komandir ormoške postaje milice Jurij Ferme.

Za Občinski štab NZ Ormož so se izdelali operativni dokumenti za delovanje enot NZ za delno ali popolno uporabo (dokumenti za zaledno zagotovitev, inženirsko zagotovitev, načrti za izvidniško-obveščevalno zagotovitev), Ukaz za izvajanje bojnih delovanj štaba in enot NZ Ormož, Povelje za mobilizacijo NZ Ormož in načrt obrambe Ormoža.

Na začetku je bilo delovanje NZ Ormož usmerjeno v naloge načrtovanja delovanja in vzpostavljanja strukture NZ, nato je bilo težišče na presojah in ocenjevanju možnosti blokad prometnic v Ormožu in zapiranju smeri iz Slovenije na Hrvaško ter zagotovitvi orožja za izvedbo načrtov. Po tajnem izvzemu orožja iz skladišča Kidričevo je NZ skrbela tudi za varovanje skladišč orožja na tajnih lokacijah in redno premeščanje orožja z ene na drugo tajno lokacijo.

Občinski štab NZ je delal na skriven način, kar je bilo doseženo z delitvijo dela in udeleženjem skupin, ki praviloma med seboj niso bile povezane in niso mogle poznati nalog drugih skupin. S celoto delovanja sta bila seznanjena načelnik občinskega štaba NZ Ormož in župan dr. Jože Bešvir. O obstoju in glavnih dejavnostih NZ Ormož je bil seznanjen tudi komandir postaje milice Ormož, inšpektor Jure Ferme.

Za delovanje MSNZ Ormož je bilo predvidenih 135 pripadnikov, kar je bil optimalen obseg vključenih za delovanje na težiščnih nalogah v območju odgovornosti ob zagotovitvi hitre premičnosti enot NZ. Obseg NZ je bil tudi prilagojen razpoložljivim količinam orožja, ki je bilo izvzeto iz skladišča Kidričevo. (Miran Fišer, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 64)

PESNICA

V začetku septembra 1990 je Občinski štab TO Pesnica obiskal mag. Marjan Fekonja. Po vljudnostnem pozdravu je Vladimirju Maherju, komandantu štaba Pesnica, povedal, da bi se rad pogovoril, vendar ne v pesniških štabnih prostorih. Odšla sta v bližnji gostinski lokal, kjer ga je nagovoril za sodelovanje v organizaciji, ki bo skrbela za razvoj oborožene sile Slovenije. Vladimir Maher se je spraševal, kaj vse skupaj pomeni in ali mu lahko zaupa, ali gre za provokacijo in ali je stvar resna.

Po kratkem premisleku sta se dogovorila, da bo v Občini Pesnica organiziral tajno organizacijo, ki se je pozneje poimenovala Manevrska struktura narodne zaščite (MSNZ) in takoj začel delo. K sodelovanju je načelnik Občinskega štaba NZ Pesnica povabil še dva pripadnika stalne sestave TO Pesnica in organiziral delo med delovnim časom, ker je bilo to enostavnejše, saj smo bili edini zaposleni v tem štabu. Sestanki so bili kratki in namenjeni izvedbi posameznih dejavnosti.

Po tajnem izvzemu orožja Občinskega štaba TO Pesnica iz skladišča v vojašnici Franca Rozmana - Staneta v Mariboru so orožje prepeljali v Pesnico v skladišče TO. Načelnik Občinskega štaba NZ je ocenil, da lokacija ni varna, zato se je odločil za preselitev na tajne lokacije na več mestih na območju občine. Orožje so odpeljali v skladišča v Jareninskem Vrhu, v Gačniku in v skladišče postaje milice Šentilj, pozneje pa prostore podjetja Apis ter v Jedlovnik.

Orožje, strelivo in minskoeksplozivna sredstva so v skladiščih razvrstili po enotah. Tajno skladišče Truntič je bilo namenjeno občinskemu štabu s prištavnimi enotami in nekaj čas tudi za Protidiverzantski vod, pri Črnku so imeli sredstva za Diverzantski vod, v Apisu in pri Leber - Vračku pa za odred TO. Pozneje so pripadnikom Protidiverzantskega voda razdelili orožje in en okvir streliva na roko, tako da so ga čuvali doma.

V Občinskem štabu NZ Pesnica so po 7. 9. 1990 na podlagi Direktive načelnika NZ za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo manevrske strukture narodne zaščite pristopili k izdelavi povelja, načrtov in drugih dokumentov za delovanje NZ občine.

V povelju načelnika narodne zaščite Občine Pesnica za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo MSNZ so presodili o vzrokih delovanja sil JLA in drugih zveznih enot za posredovanje na območju Republike Slovenije. Na območju Občine Pesnica so ocenjevali, da ima JLA na vsaki stražnici po 25–30 vojakov, v Šentilju vod s 25 vojaki in kapetanom, ki je opravljal obveščevalno dejavnosti, skupaj približno 125–150 vojakov. Ocenili so tudi, da bo JLA najverjetneje uporabila svoje sile za obvladovanje vitalnih objektov za zasedbo zgradbe skupščine Občine Pesnica, nekaterih gospodarskih organizacij in mejnega prehoda Šentilj, pri čemer bi bile poleg graničarjev na mejnih prehodih uporabljene tudi sile motorizirane brigade iz Maribora. Na uporabo vojnega letalstva vsaj do začetka oboroženega odpora niso računali, če pa bi do nje prišlo, pa bi po mnenju Občinskega štaba NZ Pesnica imela velik psihološki učinek na občane in tudi na pripadnike NZ.

Zamisel načelnika Občinskega štaba NZ Pesnica je bila, da s silami NZ brani in prepreči nemoteno zasedbo občine tako, da z delom sil zavaruje vodstvo občine in oddelek za obrambo, z večino sil pa ovira nemoteno uporabo komunikacij, izvede napade na manjše enote JLA in s povečanjem pritiska enot NZ prisilijo enote JLA k umiku.

Občinski štab NZ Pesnica je uporabil zaščitni vod za varovanje zgradbe Občine Pesnica in kontrolo širšega prostora Pesnice, odred NZ, ki je bil naša največja enota, je bil predviden za zagotovitev nemotenega delovanja mejnega prehoda Šentilj, kontrolo širšega območja Šentilja in nadzor komunikacij proti Pesnici ter Sladkemu Vrhu. Sile odreda NZ so bile predvidene tudi za zasedbo stražnic Šentilj in Ceršak ter varovanje meje s sosednjo Avstrijo. Diverzantskemu vođu je bila dodeljena naloga oviranja na komunikaciji Maribor–Šentilj na mostu v Pesnici, na komunikaciji Maribor–Pernica pri podvozu skozi železniški viadukt in Maribor–Jurij na cesti v Dolnji Počehovi. Vod za protidiverzantsko delovanje je bil predviden za izvajanje nadzora območja občine in rezerva za hitro posredovanje.

Za izvajanje oviranja na komunikacijah so imeli na razpolago 16 protitankovskih min, 200 kilogramov eksploziva, več vozil in druge mehanizacije Cestnega podjetja Maribor v Pesnici ter kmetijsko mehanizacijo obrata Agrokombinata v Pesnici.

S poveljem in načrti delovanja NZ je načelnik občinskega štaba Pesnica seznanil predstojnika oddelka za ljudsko obrambo in komandirja postaje milice za boljšo uskladitev delovanja. (Vladimir Maher, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 92)

PTUJ

Organiziranje MSNZ na Ptujju je sprožil Stanko Žitnik po tem, ko ga je meseca septembra 1990 poklical po telefonu mag. Marjan Fekonja. Na hitro sta se dogovorila, da se naslednji dan dobita na železniški postaji v Mariboru. Srečala sta se v ranih jutranjih urah v zakotnem delu železniške postaje v Mariboru. Pogovor je hitro stekel, odkrito mu je povedal o nalogah, ki ga čakajo, in ga pozval naj se sam odloči, ali sprejme ponujeno nalogo. V nadaljevanju sta ugotovila, da lahko v projektu veliko naredijo, lahko pa tudi osebno izgubijo, če bi projekt propadel. Ker sta se osebno dobila pozno, je bila odločitev Stanka Žitnika hitra. Tako je sprejel, da bo nosil breme, ki ga prinese vodenje in odločanje v takih nalogah.

V začetku so bili Ptujčani usmerjeni na spremljanje dogajanja v ptujski vojašnici, skladiščih Kidričevo in Nova vas, v objektu v Spuhlji in na strelišču v Apačah.

Na rednih sestankih v Vzhodnoštajerski pokrajini so načelniki občinskih štabov NZ dobivali vedno več nalog in so se tudi na Ptujju odločili razširiti mrežo sodelavcev. Po pretežno obveščevalnem delu v objektih JLA, skladiščih orožja, spremljanju delovanja stražarske službe v objektih JLA in številčnega stanja stražarjev je bilo treba začeti pripravljati tajna skladišča orožja in streliva iz skladišč v Gotenici in tajno izvzetega orožja TO iz skladišča JLA Kidričevem.

Ker je delo NZ v Vzhodnoštajerski pokrajini potekalo vedno bolj intenzivno, so tudi na Ptujju odgovorno širili mrežo sodelavcev v NZ, pri tem so gradili na zaupanju, poznanstvu in strokovnosti sodelavcev. Med prvimi se je vključil Milan Slana, skladiščnik Občinskega štaba TO Ptuj, ki se je takoj vključil pri iskanju primernih prostorov za tajna skladišča orožja, ki so ga pričakovali iz drugih krajev po Sloveniji in iz skladišča JLA v Kidričevem. V ožjem izboru so bila skladišča v TGA Kidričevo. Odločitev za uporabo lokacije v TGA Kidričevo sta brez omahovanja sprejela Mira Verbančič in njen nadrejeni Stanko Meško. Za sodelovanje v NZ so se odločili tudi Vido Radičevič, zaposlen na oddelku za ljudsko obrambo Občine Ptuj, iz Trgovskega podjetja Les pa Franc Žinko in njegov nadrejeni ter Milan Mohorič, varnostnik TGA Kidričevo.

Po obsežni akciji 13. 9. 1990 prevoza orožja iz Gotenice in prevozu v skladišče v Lenartu so Ptujčani preselili del orožja v tajna skladišča v TGA, AGIS in k obrtniku Alojzu Turnšku. Že prej so imeli orožje TO v objektu podjetja za popravilo vozil na Ptujju.

Stanko Žitnik se je zaradi težav pri zagotavljanju stalne dosegljivosti, bil je sredi preselitve v novo hišo, odločil predlagati za novega načelnika Občinskega štaba NZ Ptuj Jožeta Murka, učitelja v Srednješolskem centru Ptuj, ki je konec septembra prevzel naloge načelnika MSNZ na Ptujju. Stane Žitnik pa je še naprej operativno vodil do predaje dolžnosti.

Skladno z določili povelja Narodne zaščite občine Ptuj za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo MSNZ VŠP se je v Občini Ptuj je vzpostavil občinski štab MSNZ Ptuj s prištavnimi enotami in specialne enote ter trije odredi NZ. Za kadrovske popolnitev enot NZ je bil odgovoren Janko Svenšek, pripadnik stalne sestave Občinskega štaba TO Ptuj. Vse enote so bile kadrovske popolnjene in so imele 330

pripadnikov, ki so bili prej razporejeni v enotah TO in so bili dobro usposobljeni. Izbor kadra za popolnitev je slonel na teritorialnem načelu, kar je bilo jamstvo za hitro mobilizacijo, ki je bila pripravljena po samoklicni mreži, pozneje pa tudi prek upravnega organa občine.

Več težav je bilo na področju zagotavljanja materialnih sredstev, v glavnem je bilo na voljo lahko pehotno orožje, večinoma starejše izvedbe, nekaj je bilo tudi sredstev za protioklepni boj, vendar vse prej kot dovolj za uspešno upiranje prodoru oklepno-mehaniziranih sil. Za preprečevanje hitrih prodorov oklepno-mehaniziranih enot JLA je bilo načrtovano množično oviranje s pomočjo različnih ovir, večjih tovornjakov in avtobusov ter gradbenih in drugih strojev. (Stanko Žitnik, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 119)

RUŠE

Tone Sračnik, komandant TO Občine Ruše in eden bolj izkušenih pripadnikov TO Vzhodnoštajerske pokrajine, je bil pozno vključen v projekt MSNZ - ker je bil avgusta na letnem dopustu, so mu od doma sporočili, da ga je že nekajkrat klical Marjan Fekonja iz pokrajinskega štaba, ni pa nič posebnega naročil. Ko sta se dobila po telefonu, je izrazil je željo, da bi rad z njim govoril osebno, brez prič.

Že drugi dan sta se dobila v Mariboru in odšla v bližnji bife. Ob kavi mu je kratko razložil, za kaj gre, in ga vprašal, ali je pripravljen prevzeti nekaj občinskega orožja in streliva, ker obstaja možnost za tajni izvzem iz skladišča TO. Posebej pa je poudaril, da sta prevzem in skladiščenje orožja na lastno odgovornost in v strogi tajnosti. »Sam sem bil že naveličan vsega, kar se je dogajalo in sem komaj čakal, da pride do nekih sprememb,« je zapisal Tone Srečanik in takoj pristal na sodelovanje, »ker sem se zavedal, da dolgo tako ne more več biti, saj teritorialna obramba brez orožja tudi ni nobena vojska,« je še pripisal. Tako je Tone Sračnik je postal občinski načelnik Narodne zaščite za občino Ruše.

Po srečanju in razgovoru z mag. Marjanom Fekonjo so orožje in strelivo pripeljali v Ruše - in to dobre štiri petine - orožje in strelivo lovrenške čete TO pa je ostalo v skladišču, da se ob morebitni kontroli ne bi takoj opazilo.

Kmalu je bilo treba v delovanje občinskega štaba NZ vključiti še druge sodelavce. Tako je postal namestnik načelnika NZ Občine Ruše sodelavec iz Občinskega štaba

TO Aleksander Zemljič, referent za operativno-učne zadeve. Z načrti uporabe NZ Občine Ruše so s premislekom in postopoma seznanili poveljnike enot NZ.

Treba pa je bilo najti tudi primerna tajna skladišča za hranjenje. Tako so orožje za Občinski štab NZ in prištabne enote namestili v skladišča v občinski stavbi, ki so ga označili kot skladišče CZ Občine Ruše.

Za drugo tajno skladišče so izbrali zaklonišče srednje kemijske šoli v Rušah. V tovarni Jeklo Ruše so za hrambo orožja in streliva dobili dva primerna prostora za dve četi TO.

Kmalu po prejemu orožja in streliva iz vojašnice v Mariboru so v Ruše pripeljali še orožje iz Občine Radlje ob Dravi. Izročili so jim 100 kosov orožja (puške 7,9 mm M48 in PM M 53 7,9 mm) in približno 10.000 kosov streliva.

S tem orožjem so oborožili vse enote NZ Ruše, razen enote Tovarne dušika Ruše, ki je bila že v fazi razformiranja, skladno s pripravljeno reorganizacijo TO Slovenije.

Ob prevozu orožja, premeščanju iz ene lokacije na drugo, urejanju skladišč in drugih dejavnosti so vključili še druge sodelavce. Izbirali so med najbližjimi sodelavci, ki so jim povsem zaupali. Pomembno je bilo, da so bili vedno dosegljivi oziroma da so imeli doma telefonske priključke. Tudi z njimi so se odkrito pogovorili in jim pojasnili razloge za tajnost in da bodo o vsem seznanjeni, ko bo pravi čas za to.

Ko so bili ukazi in načrti delovanja Občinskega štaba NZ Ruše izdelani, jih je bilo treba uskladiti z načrtovalci nalog v milici in oddelku za ljudsko obrambo Občine Ruše. To je bila tudi priložnost, da so se medsebojno spoznali, glede na to, da so bili na skupni nalogi pri obrambi Slovenije. Od takrat je sodelovanje med NZ Ruše in milico prežeto z rednim sodelovanjem, prav tako sta sodelovala načelnik Občinskega štaba NZ Ruše in Mirko Ploj, komandir postaje milice Ruše. Na postaji milice Ruše so organizatorji NZ hranili pomembne dokumente.

Delo načelnika NZ je bilo izjemno dinamično, sestanki, občinski in pokrajinski so bili vsakič na drugem kraju, praviloma ponoči. Načelniki niso vedeli, kdaj in kje se bodo sestali. Na pot so odhajali s svojimi vozili, ker bi jih službeni – vojaški avtomobili zagotovo izdali. Velikokrat je bila zadrega, kako družinskim članom povedati nekaj, česar jim niso smeli povedati, in jih prepričati, da je vsi odhodi ob tako nenavadnih urah res službeni in nujni. Tudi doma so morali vzpostaviti

izjemno zaupanje in jih prepričati, da o službenih zadevah čim manj sprašujejo, ker je bilo to takrat nujno za varnost. (Tone Sračnik, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 122)

SLOVENSKA BISTRICA

Teritorialna obramba Občine Slovenska Bistrica je imela maja 1990 orožje, strelivo in drugo vojaško opremo v bistriški vojašnici. Da njeno orožje in oprema ne bi ostali pod nadzorom JLA, je major Marjan Strehar organiziral niz drznih akcij za premestitev orožja in opremo TO na tajne lokacije k zaupnim ljudem v delovnih organizacijah, največ pa so ga shranili na pohorskih kmetijah.

Ravnanje Občinskega štaba NZ Slovenska Bistrica je postalo zgled za sodelavce v TO sosednjih občin Vzhodnoštajerske pokrajine, major Marjan Strehar pa si je pridobil zaupanje tudi pokrajinskih organizatorjev NZ Vzhodnoštajerske pokrajine. Podpirali so ga pri njegovih prizadevanjih, načelnik Pokrajinskega štaba NZ ga je imenoval za namestnika organizatorja za oborožen boj v pokrajinskem štabu. (20. obletnica MSNZ, Zbornik prispevkov in razprav, Ljubljana 2011, stran 190)

Bistriški štab NZ je sistematično in celovito presodil razmere za delovanje v območju svoje odgovornosti. Čeprav so bistriško garnizijo JLA in njene bojne zmožnosti zelo dobro poznali, so pozorno spremljali ukrepe za dvig bojne pripravljenosti posameznih enot JLA v Slovenski Bistrici in na pomembnih lokacijah v območju njihove odgovornosti. Poleg tega so presodili svoje zmožnosti za delovanje, z vso odgovornostjo so poiskali lokacije za tajna skladišča orožja in vojaške opreme, vzpostavili vojaško strukturo NZ bojnih enot in jim dodelil konkretne bojne naloge za delovanje v spopadih z JLA s težiščem blokade bistriške vojašnice in skladišča minskoeksplozivnih sredstev na Ložnici. Enote NZ Slovenska Bistrica so dobile naloge glede na svoj obseg in bojno moč; pri tem se je Občinski štab opiral na utrjene vojaške kolektive, spretno kombiniral možnost naslonitve na naravne objekte, gozdove, vodotoke in druge naravne danosti ter prometno infrastrukturo, ki so jih poveljniki enot izjemno dobro poznali. (Razgovor s Srečkom Štajnbaherjem v Mariboru, 12. 10. 2020)

V prispevku želim v kratkih črtah predstaviti območje odgovornosti MSNZ Slovenska Bistrica, tajna skladišča, strukturo enot in naloge v času delovanja MSNZ in se pokloniti spominu na organizatorja MSNZ Slovenska Bistrica majorju Marjanu Streharju, ki je znal in zmozel povezati sodelavce iz Teritorialne obrambe, obrambno-varnostnih struktur Občine Slovenska Bistrica z ljudmi na terenu in jih združiti v obrambno silo v najširšem pomenu besede.

Major Marjan Strehar si je pridobil ustno soglasje pokrajinskega organizatorja MSNZ mag. Marjana Fekonje za izvzem orožja TO Slovenska Bistrica pod nadzorom JLA.

Ker je bil režim varovanja orožja TO v objektih JLA bistveno poostren, je bilo treba najprej preveriti, kako dosledni so stražarji pri preverjanju oseb in vozil pri vstopanju in izstopanju iz območja vojaških skladišč. Pripadniki MSNZ Slovenska Bistrica so z različnimi izgovori vstopali v bistriško vojašnico ob različnih urah in opazovali način dela pripadnikov JLA na kontrolni točki. Ko so vstopali z vozilom, so vselej prevažali nepomembno vojaško opremo za taborjenje, da ne bi pritegnili pozornosti.

Ugotovili so, da stražarji JLA v okrepljenem nadzoru delujejo dosledno, vendar rutinsko. Ocenili so, da je izvzem orožja in vojaške opreme TO iz skladišča v bistriški vojašnici mogoč. Major Strehar se je odločil, da bodo tvegali, in s tovornim vozilom napotil v vojašnico pripadnika stalne sestave TO Slovenska Bistrica Jožeta Žišta in Vlada Zafošnika. Orožje in strelivo sta natovorila na tovorno vozilo z registrskimi tablicami TO in ga pustila v vojašnici. Naslednji dan, okrog poldneva, je major Strehar sprožil tvegano akcijo s kodnim sporočilom: »Odpeljite mokre cerade na dogovorjeno mesto!« Jože Žišt je tvegala in odpeljal prvi tovornjak, natovorjen z orožjem TO, proti izhodu iz bistriške vojašnice, kjer je bila podvojena oborožena straža. Stražarji so preverili dokumente voznika, rutinsko pregledali zunanost vozila in ju spustili iz vojašnice. Po uspešni akciji so orožje odpeljali na dogovorjeno mesto v tovarno Impol v Slovenski Bistrici.

Uspešna akcija je le še vzpodbudila majorja Streharja za izvzem čim večjih količin orožja in streliva TO iz skladišč JLA. Za izvedbo teh nalog je bilo treba za pomoč pripadnikom stalne sestave Občinskega štaba TO vpoklicati tudi pripadnike iz rezervne sestave TO Slovenska Bistrica. Med dolgoletnimi in zaupnimi pripadniki TO so se na tvegano nalogo odzvali rezervisti Andrej Godec, Alojz Leskovar in

Alojz Repnik in omogočili dokončanje začete akcije tajnega izvzema orožja in vojaške opreme TO iz skladišč JLA in razmestitev v tajna skladišča v območju odgovornosti.

Za lažjo ponazoritev uspeha drzne in tvegane akcije bistriške MSNZ naj navedem le nekaj podatkov: iz nadzora JLA so izvzeli čez 1120 kosov dolgocevnega orožja in vojaške opreme TO v skupni masi 30 ton (major M. Strehar, Zbornik 20 let MSNZ, stran 190), česa podobnega ni izpeljal noben občinski štab MSNZ v Vzhodnoštajerski pokrajini, tudi drugje v Sloveniji ne.

Uspeh bistriške MSNZ pa ni imel samo lepe plati, ko se je v »uradni TO« razvedelo, da so »nekaj naredili«, so sledili poskusi diskreditacije na občinski ravni pri novoizvoljenih oblastnikih. Tudi JLA je ugotovila, da v skladiščih ni več orožja TO, zato so njeni predstavniki na različne načine pritiskali na majorja Streharja in njegove sodelavce. Major Strehar se je odločno uprl tudi tem poskusom, čeprav je vedel, da je zelo malo možnosti, da bi ga organizatorji MSNZ iz pokrajine ali republike zaščitili. Po dolgoletni službi v TO je poznal načine, metode in razsežnosti delovanja služb, ki so se ukvarjale z državno varnostjo in delovale na področju protiobveščevalne varnosti.

Organizacija dela v Občinskem štabu MSNZ Slovenska Bistrica je potekala skladno s štabnim pravilom dela oboroženih sil, ki je veljal za Teritorialno obrambo. Načelnik občinskega štaba major Marjan Strehar je izvedel skrajšani proces štabnega dela z ožjim delom štaba. Štabni izdelki (povelja, načrti in delovne karte) so bili povsem skladni s standardi štabnega dela in z navodili za izdelavo delovne karte. Major Strehar je potrdil ugled izkušenega štabnega častnika in odličnega načrtovalca. Ob sprejemu dolžnosti organizatorja MSNZ v Občini Slovenska Bistrica je odločno zagovarjal stališče, da morajo enote, s katerimi bo računal, ostati v nespremenjeni organizacijski in kadrovski strukturi, kot so bile v TO: »[N]amesto 73. pohorski odred Teritorialne obrambe smo na delovno karto napisali 73. odred narodne zaščite,« je povedal na posvetu ob 20. obletnici MSNZ v Državnem zboru v Ljubljani (M. Strehar, Zbornik prispevkov in razprav 20. obletnica MSNZ, Ljubljana 2011, stran 191). S tem je ohranil bojno moč utrjenih vojaških kolektivov, izrazil zaupanje poveljujočemu kadru in ohranil povezavo s civilnim prebivalstvom na terenu. Pri delu štaba NZ si je prizadeval za korektno sodelovanje z občinskim vodstvom, predvsem pa z občinskim sekretariatom za ljudsko obrambo v Slovenski Bistrici. Sodelovanje z milico je imelo za majorja Streharja poseben pomen: »[O]ni so nam

kazali pot, oni so leta 1989 izvedli akcijo SEVER. Potem smo bili pogumni, ko smo videli, da upajo, da imamo tudi tu oporo in podporo,« je povedal na posvetu ob 20. obletnici MSNZ (20. obletnica MSNZ, Zbornik prispevkov in razprav, Ljubljana 2011 stran 191).

Projekt MSNZ se je uspešno končal 4. oktobra 1990, ko je poveljstvo nad štabi in enotami (MSNZ) in enotami (TO) prevzel novi štab – slovenski Republiški štab Teritorialne obrambe.

Organizatorji (republiški, pokrajinski in občinski načelniki MSNZ) in pripadniki MSNZ so po vključitvi v Teritorialno obrambo Republike Slovenije v vsebinskem in organizacijskem smislu predstavljali začetek samostojne Slovenske vojske. Poveljevanje novi Teritorialni obrambi Vzhodnoštajerske pokrajine (združena Vzhodnoštajerska pokrajina in Pomurje) oziroma Sedmi pokrajinski štab Teritorialne obrambe (7. PŠTO) Maribor je prevzel Vladimir Milošević, vodenje in poveljevanje Občinskemu štabu Teritorialne obrambe Maribor pa je nadaljeval Franc Rudolf; v občinskih štabih Lenart, Pesnica in Ruše so delo nadaljevali Peter Leopold, Vladimir Maher in Tone Sračnik; v Ormožu, na Ptujju in v Slovenski Bistrici so poveljevanje prevzeli komandanti občinskih štabov Aleksander Štampar, Jože Perko in Marjan Čretnik, ki niso bili vključeni v MSNZ.

KADROVSKO VPRAŠANJE VZPOSTAVLJANJA MSNZ VZHODNOŠTAJERSKE POKRAJINE

Vzpostavitev mreže MSNZ je bilo na kadrovske področju nujno povezano z vprašanji posameznika o spoštovanju veljavnih predpisov s področja varnosti v obrambnih strukturah, določil zakonodaje SFRJ o ravnanju in posesti orožja, združevanju v oborožene formacije ... Ne glede na vrsto nevarnosti in iz tega izhajajočih pomislekov so se izbrani posamezniki, ki jih je v Vzhodnoštajerski pokrajini nagovoril mag. Marjan Fekonja, praviloma odločili za sodelovanje. V posameznih primerih, ko se niso odzvali povabilu, so ohranili vsebino razgovora z mag. Marjanom Fekonjo tajno. Vsi sodelavci mag. Marjana Fekonje v Pokrajinskem štabu NZ in v občinskih štabih NZ so bili pripadniki stalne sestave TO, drugačno kadrovske sliko vidimo v občinskih štabih NZ, kjer je del vključenih v NZ pripadnikov stalne sestave TO, večina jih je bila iz rezervne sestave TO, načelniki pa so jih izbrali po merilih, ki so sloneli na zaupanju, znanstvu in strokovnosti

sodelavcev. Ob takem pristopu izbiranja sodelavcev je bilo zagotovo prezrtih in s tem prizadetih veliko dobrih sodelavcev, ki bi lahko tvorno in učinkovito sodelovali pri načrtovanju nalog, saj so imeli bogate izkušnje iz TO in odlične povezave z ljudmi v prostoru. Kljub temu so bili izključeni iz izbora zaradi pomislekov, ki so imeli čvrsto podlago v varnostnih razlogih, ki jih prinese način tajnega delovanja, ki se zdi nujen v takih razmerah. Lahko pa se zgodi, ob tem popolnoma neupravičeno prevladajo razlogi, ki izvirajo iz osebnih stališč ali zamer o nekom, ki so ga pri vključevanju v MSNZ pustili ob strani. Med organizatorji MSNZ je bil do takih zdrsov kritičen Marjan Strehar, ki ni sprejel usmeritve načelnika Pokrajinskega štaba MSNZ Vzhodnoštajerske pokrajine, da naj v strukture enot NZ ne zajamejo težavnih vojaških obveznikov in tistih, ki niso za našo stvar.

Pri izboru kadra za popolnitev štabov in enot NZ so se ravnali tudi po teritorialnem principu in s tem omogočili hitro, prikrito in tajno mobilizacijo enot, ki je slonela na samoklicni mreži, pozneje pa tudi prek upravnega organa občine.

MSNZ Vzhodnoštajerske pokrajine so leta 1990 vodili:

Pokrajinski štab Vzhodnoštajerske pokrajine: mag. Marjan Fekonja, načelnik pokrajinskega štaba; Andrej Kocbek, namestnik načelnika; Gorazd Vidrih, pomočnik načelnika; Mihalj Bukovec, pomočnik načelnika iz stalne sestave Pokrajinskega štaba Vzhodnoštajerske pokrajine, in Marjan Strehar, namestnik načelnika NZ. (Mag. Marjan Fekonja, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 24)

V štabu so bili še: Vlado Pravdič, Zora Kočič, Franc Rudolf, Marjan Vešnar in Danica Humar.

Občinske štabe NZ Vzhodnoštajerske pokrajine so vodili načelniki: Peter Leopold v Lenartu, Venčeslav Ogrinc v Mariboru, Miran Fišer v Ormožu, Vlado Maher v Pesnici, Stanko Žitnik in Jože Murko na Ptujju, Tone Sračnik v Rušah in Marjan Strehar v Slovenski Bistrici. (Mag. Marjan Fekonja, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 24)

Načelniki občinskih štabov, razen Jožeta Murka, so bili pripadniki stalne sestave TO občin Vzhodnoštajerske pokrajine, Jože Murko pa je prihajal v MSNZ iz civilnega okolja.

V Občini Lenart so organizatorji NZ naloge izpeljali strogo tajno, kljub udeleževanju razmeroma velikega števila ljudi. Načelnik občinskega štaba NZ

je imel pri izbiri ključnih kadrov srečno roko, žal vse ni potekalo gladko, saj je prihajalo do omahovanj in odklanjanj sodelovanja nekaterih posameznikov, z nekaterimi je opravil tudi po dva razgovora, da projekt ne bi propadel. Tveganje je bilo veliko, šlo je za skrivanje orožja in formiranje enot NZ na neobičajen način.

Na drugi strani je nastajanje občinskega štaba Narodne zaščite potekalo ob vzornem sodelovanju s komandirjem postaje milice Lenart Alojzom Breznikom, ki se je poglobilo po sestanku v Slovenski Bistrici. Pozneje se je v delo vključil tudi pomočnik komandirja milice Milan Kocuvan.

Pri formiranju enot NZ so črpali kader iz nabora dobro usposobljenih pripadnikov enot TO Lenart. Najprej so kadrovsko oblikovali ožji del poveljstva NZ z vključitvijo petih sodelavcev. Vsak član poveljstva je imel točno določene naloge pri formiranju in oblikovanju enot in pri izdelavi načrtov.

V občini Lenart se je že v prvi fazi formiranja NZ dejavno vključil Franc Šijanec, skladiščnik občinskega štaba TO, v drugi fazi se je v občinskemu štabu NZ pridružili Jože Jurša kot operativец in Stanka Senica kot kadrovsko-administrativna pomoč. Prevoze je opravljal Roman Čuš iz rezervne sestave.

V tretji fazi so v projekt MSNZ vključili še druge sodelavce za varovanje orožja in opremo v tajnih skladiščih.

Med enotami so najprej formirali in oborožili Vod za protispecialno delovanje, Diverzantski vod in prištabne enote.

V občini Lenart so formirali dva odreda: 21. odreda NZ je poveljeval major Jože Majcenovič, 29. pa stotnik Andrej Šuman. Po končani kadrovski in materialni popolnitvi je bilo v štabu in enotah NZ Občine Lenart pripravljenih in oboroženih 300 pripadnikov.

Pri vzpostavitvi delovanja MSNZ Občine Lenart so leta 1990 sodelovali: Peter Leopold, Franc Šijanec, Jože Jurša, Roman Čuš, Alojz Breznik, Ivan Vela, Venčeslav Čuček, Franc Oletič, Branko Kos, Inge Markoli, Jože Šuman in Jožef Škrlec. (Peter Leopold, seznam sodelavcev z dne 4. 6. 1992)

Ko je septembra 1990 steklo oblikovanje Občinskega štaba NZ Maribor, je načelnik občinskega štaba Venčeslav Ogrinc k sodelovanju povabil pripadnike stalne sestave TO Maribor Jožefa Škofa za namestnika načelnika, Milorada Popoviča za

pomočnika za operativne zadeve, Marijano Mavsar za pomočnico za organizacijske in mobilizacijske zadeve in Branka Posariča za pomočnika načelnika občinskega štaba NZ za zaledje.

Zaradi zahtevnih nalog pri skladiščenju orožja na tajnih lokacijah se je v delovanju občinskega štaba NZ pridružil iz stalne sestave TO Maribor še Goran Vidrih za področje tehnike in kot poveljnik enega od odredov NZ, pozneje pa še Jože Vernik in Jože Pisnik za skladiščenje na tajnih lokacijah. (Venčeslav Ogrinc, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 30)

V delovanje Občinskega štaba NZ Ormož so se od njegovega nastanka vključili pri različnih nalogah: Mirko Novak, Marjan Špacapan, Darja Majcen iz stalne sestave TO Ormož in pripadniki NZ, ki jih je načelnik vključil zaradi izjemne stopnje zaupanja: Srečko Voršič, Zoran Poš, Bojan Burgar, Jože Korban, Bojan Rajh, Metod Belšak, Franc Gorjak, Francišek Tušak, Boštjan Špacapan, Jožef Bokša, Franček Maučič in Tomaž Bolcar.

Po nalogu načelnika sekretariata za ljudsko obrambo Ormož so opravili pomembne naloge za občinski štab NZ tudi zaposleni na občinskem sekretariatu: Danilo Hergula, Jože Praprotnik, Hilda Zadavec in Boris Verbančič. (Miran Fišer, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 64)

V Narodno zaščito Občine Ptuj je bilo leta 1990 v Občinski štab NZ Ptuj s prištabnimi enotami, v specialnih enotah in treh odredih NZ razporejenih 330 pripadnikov, to so bili vojaški obvezniki, ki so bili že prej razporejeni v enote TO, popolnjenost je bila izvedena po teritorialnem principu, kar je bilo jamstvo za hitro mobilizacijo, ki je bila pripravljena po samoklicni mreži.

V organizaciji in pripravah Občinskega štaba NZ Ptuj so bili vključeni: iz stalne sestave Občinskega štaba TO Ptuj Milan Slana, odgovoren za zaledje in skladiščenje orožja, Janko Svenšek, odgovoren za organizacijske in mobilizacijske zadeve NZ. Vido Radičević iz oddelka za obrambo Ptuj je skrbel izbor in razpored pripadnikov TO v enote NZ.

Za tajno skladišče orožja v Tovarni glinice in aluminija (TGA) Kidričevo so bili dodeljeni Stanko Meško, vodja obrambnih in varnostnih priprav v TGA Kidričevo, in Mira Verbančič, pomočnica vodje obrambnih in varnostnih priprav v TGA Kidričevo, ter Milan Mahorič, varnostnik v TGA Kidričevo. Iz Trgovskega podjetja

LES Ptuj sta se priključila Franc Žinko, vodja prometne službe in obrtnik Slavko Turnšek. Ob koncu septembra 1990 je bil v Občinski štab NZ Ptuj povabljen učitelj Srednješolskega centra Ptuj Jože Murko, ki je postal njegov novi načelnik. (Stanko Žitnik, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 114)

V Rušah so bili najožji sodelavci in odgovorni izvajalci nalog v projektu MSNZ: iz stalne sestave TO Aleksander Zemljič, ki je bil namestnik načelnika NZ občine, in Milko Ozmec, skladiščnik. Iz rezervne sestave so se vključili: Ivan Eder, referent za operativne zadeve, Marjan Podlessek, referent za zveze, Andrej Vahen, referent za varnost, Zdravko Terpin, referent za politično delo, Zlatko Urih, pomočnik načelnika za zaledje, Jernej Gašparič, referent za zaledje, Miran Anžel, referent tehnične službe, in Ivan Svenšek, referent za splošne zadeve.

V enotah NZ so bili razporejeni Branko Švajger, sicer komandir čete TO Ruše; Jože Rozman, namestnik komandirja čete TO Ruše; Borut Pečar, referent za moralno politično delo v Četi TO Ruše; Marjan Hiter, pripadnik Diverzantskega voda; Zdenko Šopinger, komandir tehničnega oddelka; Štefan Jakob, skladiščnik po vojni formaciji; Stanko Repolusk, skladiščnik po vojni formaciji; Martin Čepe, voznik tovornjaka Tovarne dušika Ruše, in Ivan Esih, voznik v zalednem vodu – voznik tovornjaka Tovarne dušika Ruše. (Tone Sračnik, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 130)

V enote MSNZ Slovenska Bistrica bi ob mobilizaciji vpoklicali do 1200 vojaških obveznikov, kar so omogočale količine orožja TO, ki so ga v septembru 1990 na tajni način odpeljali iz vojašnice JLA. Za štab MSNZ Slovenska Bistrica se je vključilo vojaške obveznike in domoljube: Ivanka Glavnik, pripadnica stalne sestave, vodja pisarne; Jože Žist, pripadnik stalne sestave in najtesnejši sodelavec načelnika MSNZ; Ivo Ferk, komandant Pohorskega odreda; Andrej Godec, namestnik komandanta Pohorskega odreda; Ernest Bera, obveščevalno delo na Ložnici; Milan Blažič, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Karel Bohak, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Ludvik Bohak, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Slavko Brbre, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Zdravko Brezovšek, komandir voda Šmartno; Slavko Brumec, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Vinko Dovnik, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Silvo Frešer, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Vlado Frešer, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Peter Germ, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Jože Goričan, voznik, zadolžen za prevoz orožja; Robert Gregorič, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Samo Gubenšek, član

štaba MSNZ; Leopold Jurič, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Franc Justinek, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Martin Lunežnik, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Jože Lunežnik, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Marjan Kalič, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Marjan Korenjak, pripadnik postaje milice, pomagal pri varovanju tajnega skladišča MSNZ; Miran Krušič, komandir protidiverzantske čete; Borut Kruder, obveščevalno delo, pomoč pri izdelavi načrtov; Alojz Leskovar, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Simon Leskovar, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Drago Magdič, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Štefan Otorepec, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Vinko Pečovnik, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Jože Pečovnik, prevoz minskoeksplozivnih sredstev; Herman Poslek, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Jožef Poslek, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Stanislav Rebernak, voznik, zadolžen za prevoz orožja; Alojz Repnik, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Alojz Simrajh, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Anton Smogavec, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Janez Stopar, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Branimir Strehar, komandir 104. čete; Gabrijel Strehar, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Ivan Strehar, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Rudi Strehar, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Jože Sternad, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Iztok Šošter, član štaba MSNZ; Srečko Štajnbaher, namestnik načelnika MSNZ; Edvard Topolčnik, pripadnik izvidniško-obveščevalne enote; Alojz Topolčnik, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Štefka Topolčnik, skrbnica tajnega skladišča MSNZ; Maks Tramšek, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Alojz Visočnik, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Branko Vasa, obveščevalno delo; Rudi Vorša, namestnik komandirja pionirskega voda; Vrečko Leopold, skrbnik tajnega skladišča MSNZ; Karel Zafošnik, skrbnik tajnega skladišča MSNZ. Delo štaba MSNZ je spremljal in bil v njem dejaven Janko Kovačič, podpredsednik Skupščine Občine Slovenska Bistrica. (Miran Fišer, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 149)

VARNOSTNI UKREPI MSNZ V VZHODNOŠTAJERSKI POKRAJINI

Čas, v katerem je nastala MSNZ, je bil obremenjen z zaskrbljenostjo pred intenzivnim izvidniško-obveščevalnim delovanjem Kontraobveščevalne službe JLA, cilj tega delovanja pa bi lahko bilo zbiranje podatkov o delovanju obrambnih struktur Slovenije, vrivanje obveščevalno-izvidniških struktur v vrste slovenskih obrambnih sil, v skrajnem primeru so bile pričakovane diverzantske akcije v

slovenskem prostoru. Nosilci varnostno spornih dejavnosti bi lahko izhajali iz vrst vojaške policije 31. korpusa in iz obmejnega odseka. Pričakovati pa je bilo tudi delovanje diverzantskega odreda JLA iz Pančeva na ozemlju Slovenije in s tem tudi v Vzhodnoštajerski pokrajini. (Ukaz Načelnika PŠ NZ za varnostno zagotovitev, op. št. 1)

Zato so za varnostna vprašanja odgovorni pripadniki MSNZ Vzhodnoštajerske pokrajine usmerjali vso pozornost v krepitev varnosti v štabih, odkrivanju sovražne dejavnosti v rajonih razmestitve enot in štabov NZ, skladišč in centrov zvez. Za okrepitev varnostnih razmer v svojem območju odgovornosti so pripadniki štabov NZ delovali tesno povezani z organi MNZ.

Pripadniki TO, ki so delovali v projektu MSNZ, so vedeli, da ob razkritju izvzema orožja TO iz skladišč pod nadzorom JLA ni možnosti, da bi jih organizatorji MSNZ iz pokrajine ali republike lahko zaščitili. Večina njih je po dolgoletni službi v TO poznala načine, metode in razsežnosti delovanja služb, ki so se ukvarjale z državno varnostjo in delovale na področju protiobveščevalne varnosti.

Med vzpostavljanjem občinskih štabov NZ in vse do vojne so na terenu spremljali vojaška vozila, ki so bila občasno parkirana v neposredni bližini sedeža občinskega štaba TO. Pripadniki štabov NZ so verjeli, da organi JLA prisluškujejo telefonskim pogovorom ali drugače spremljajo delo občinskih oblastnih organov in pripadnikov občinskih štabov TO. Poleg tega so na terenu zaznali dejavnost kurirjev, ki so obiskali starše vojaških nabornikov in jim poskušali vročiti pozive, vendar jim ni uspelo vročiti nobenega poziva. (Lenart)

Ko je mag. Marjan Fekonja organiziral mrežo sodelavcev za vzpostavitev NZ Vzhodnoštajerske pokrajine, je za srečanja izbiral vsakokrat drug način komuniciranja, lokacijo in uro srečanja. V Pesnici sta se s komandantom občinskega štaba TO dogovorila, da gresta iz prostorov TO v bližnji gostinski lokal, s predstavnikom TO Ptuj sta se srečala na železniški postaji, predstavnika Ormoža in Lenarta je povabil v Maribor in se dogovoril za srečanje v Hotelu Habakuk ipd. Skupni sestanki organizatorjev MSNZ Vzhodnoštajerske pokrajine so sledili, ko so bile varnostne razmere pod nadzorom.

Po izvzemu orožja in drugega vojaškega materiala iz skladišča republiških rezerv v Gotenici so organizirali zaščiten prevoz do tajnega skladišča. Prevoz so varovale specialne enote milice, ki so imele nalogo prikritega varovanja transporta, v

Lenart, kjer so izvedli vse potrebne ukrepe za preprečitev dostop pripadnikov JLA v skladiščne prostore. Oborožitev, strelivo in minskoeksplozivna sredstva so v naslednjih dneh, od 22. 9. do 27. 9., predali občinskimi štabom NZ: Slovenska Bistrica, Pesnica, Maribor, Ormož in Ptuj pa tudi Pokrajinskemu štabu NZ Vzhodnoštajerske pokrajine. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ VŠP, stran 42)

Način dela v TO je predvideval stalno prisotnost zaposlenih le v delovnem času ali ob načrtovanih vojaških aktivnostih. V prostem času je dežurni občinskega štaba TO občasno preveril okolico mirnodobnega sedeža štaba in skladišč ter podrobno preveril nedotaknjenost pečatov na vhodnih vratih. Notranji prostori in skladišča občinskih štabov so bili varovani z elektronskim sistemom varovanja, ki je bil ponekod povezan k dežurnemu miličniku in je zagotavljal neprekinjen nadzor in vzpostavitev varovanja skladišča orožja ob morebitnih motnjah.

Pripadniki stalne sestave občinskega štaba TO so imeli ustaljene oblike sodelovanja s postajo milice v svojem okolju, leta 1990 se je sodelovanje okrepilo in prešlo v enovit obrambno-varnostni sistem. Za zagotavljanje varnosti pri izvajanju vseh oblik dela MSNZ je bil vzpostavljen mehanizem izmenjave občutljivih informacij v območju varovanja, katerega nosilca sta bila načelnik območnega štaba NZ in komandir postaje milice. Vse oblike sodelovanja so bile usmerjene v varovanje mirnodobnega sedeža občinskih in obrambnih struktur ter skladišč orožja.

V občinah, kjer so se odločili za tajna skladišča orožja pri zasebnikih, v delovnih organizacijah ali drugih skupnih prostorih, so se organizatorji NZ pogovorili z lastniki prostorov ali njihovimi upravniki, pridobili njihovo soglasje in jih seznanili z načinom varovanja skladišča, da bi ostalo tajno.

Pri tem prevozu je zanimiv dogodek, kako se lahko kaj tudi ponesreči. Z Jernejškom sva bila dogovorjena, da bomo orožje in strelivo pripeljali ob polnoči. Vendar je Jernejšek zaspal in ostali smo pred zaklenjenimi vrati. Od varnostnika sem ga komaj priklical in razkladati smo začeli uro in pol pozneje. Pozneje je bil del tega orožja premeščen na kmetijo Leber - Vračko. Za vse prevoze sem izbral avtoprevoznika Petra Nikla iz Selnice ob Muri. Pri tem je bilo pomembno, da sem mu lahko popolnoma zaupal, ker je bila tajnost lokacij zelo pomembna. Prevoze oziroma razmeščanje orožja, streliva in minskoeksplozivnih sredstev smo izvajali le ponoči. Veliko vlogo pri varovanju prevozov je imel Vekoslav Stanko. Bil je zraven pri vseh prevozih. Dogovorjena sva bila, da bodo miličniki ob rednem delu nadzirali

območja tajnih skladišč orožja, čeprav niso vedeli, da to počnejo. Predvideval sem, da bodo miličniki opazili, če bi se ob skladiščih kaj sumljivega dogajalo. (Vladimir Maher, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 99)

Ustaljen in povsem delujoč sistem samosklica, ki so ga v TO uporabljali za izvedbo hitre mobilizacije, je bil jamstvo, da bo sklic enote uspel, ob tem pa je bila zajamčena tudi varnost postopka.

Organizatorji MSNZ Slovenska Bistrica so kot poseben izziv izvajali varovanje širšega območja tajnih skladišč s poudarkom na komunikacijah, ki so vodile iz Slovenske Bistrice do posameznih krajev po sistemu množične izvidniške dejavnosti. V tej nalogi so tesno sodelovali s pripadniki postaje milice Slovenska Bistrica.

Pri sodelovanju z upravniki tovarniških in trgovinskih skladišč je bilo za varnost ključno zaupanje in ohranjanje informacije o vsebini skladišča, praviloma so bili ob tem seznanjeni direktorji in predsedniki odborov za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito.

Zaradi tajnega načina dela, ki je bil nujen za tisti čas, in izjemno ozkega kroga vključenih posameznikov, je bilo puščenih ob strani zelo veliko dobrih sodelavcev, ki bi lahko tvorno in učinkovito sodelovali pri načrtovanju nalog, saj so imeli bogate izkušnje iz TO, zelo dobro poznali območje Občine Ormož in imeli odlične povezave z ljudmi v prostoru.

IZVEDBA POMEMBNEJŠIH NALOG POKRAJINSKEGA ŠTABA NARODNE ZAŠČITE VZHODNOŠTAJERSKE POKRAJINE

Naloge, ki so jih izvedli pripadniki Narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine, bi lahko razvrstili po obsegu, organizacijski zapletenosti, nevarnosti ali vplivu in prispevku h krepitvi bojne moči Narodne zaščite posameznih občin. Ker pa so bile vse dejavnosti med seboj izjemno prepletene in so imele en skupni imenovalac - tajnost projekta, je nesmiselno naloge razvrščati po navedenih merilih. Povsem jasno je, da bi ves projekt padel, če bi varnostno obveščevalne službe JLA vdrle v projekt in razkrinkale njegove organizatorje. Vsekakor pa lahko govorimo o kritičnih delih projekta.

Med kritične trenutke delovanja MSNZ zagotovo sodijo prevozi orožja po skrivnem izvzemu iz skladišč pod nadzorom JLA in iz skladišča Gotenica dne 13. 9. 1990. Če bi bil projekt prevoza orožja iz Gotenice na različne tajne lokacije v območju odgovornosti Pokrajinskega štaba Narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine, ki je trajal več ur, slabo varnostno pokrit in organiziran, bi lahko varnostno obveščevalne službe JLA prišle do ključnih podatkov o projektu MSNZ. Zato lahko upravičeno zapišemo, da je to bil v takratnih razmerah kritični del projekta in izjemno zahteven logistični in varnostni manever MSNZ. Vsi deli naloge od prikritega zbiranja moštva do zagotovitve transportnih sredstev za prevoz nevarnega tovora so bili naloga občinskih organizatorjev NZ. Varnostno in protiobveščevalno zagotovitev transporta je prevzela milica. Od Gotenice do vstopa pripadnikov NZ v območje skladišča je za varovanje prevoza skrbela specialna enota milice, ki je nalogo izvedla v popolni bojni opremi, z avtomatskim orožjem, z nočnogledi in protioklepnim orožjem in tako pokazala, da varnost izvedbe naloge niso prepustili naključju. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 42)

Sestanki Občinskega štaba Narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine so poleg organizacijske in varnostne razsežnosti dobili tudi vsebinsko, naloge NZ v Vzhodnoštajerski pokrajini so bile bistveno bolj prepletene in so zadevale vse štabe enako.

V Lenartu so 16. 9. 1990 razgrnili naloge načrtovanja zavarovanja meja z Avstrijo in Hrvaško, ukrepov za vpoklic obveznikov in izvedbe blokad v območju odgovornosti. Nekoliko težje je padla naloga izvzema orožja TO iz skladišč pod nadzorom JLA, saj pisnega dovoljenja za izvzem orožja ni bilo.

19. 9. 1990 so načelniki občinskih štabov NZ v Slovenski Bistrici poročali o izvedenih dejavnosti in dobili rok 27. 9. 1990 za izvedbo novih nalog. Za zagotovitev dosegljivosti je načelnik Pokrajinskega štaba Narodne zaščite udeležencem dal pozivnik Motorola.

V Mariboru so 26. 9. 1991 pregledali doseženo pri izvzemu orožja, streliva in minskoeksplozivnih sredstev iz skladišč JLA, popolnjenosti enot NZ z vojaškimi obvezniki in pripravljenostjo mobilizacije. Glede delovanja enot NZ je bilo danih nekaj jasnih usmeritev: delitev streliva le po ukazu Pokrajinskega štaba Narodne zaščite in prepoved, da bi prvi streljali na JLA, razen v samoobrambi. Udeležencem sestanka so zagotovili, da ima NZ zanesljive podatke o JLA in zato ne more biti presenečenja.

27. 9. 1990 je bil namenjen operativnemu načrtovanju delovanja enot NZ na podlagi Direktive načelnika NZ VŠP za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo MSNZ.

29. 9. 1990 so se izdelki občinskih štabov NZ predali Gorazdu Vidrihu na Pokrajinski štab NZ. (Miran Fišer, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 67)

Občinski štab TO Lenart je imel načrtovan pregled in konzervacijo orožja, ki je bilo v skladišču v Kidričevem. Konzervacijo našega orožja so izvajali v delavnici za popravilo pehotne oborožitve vojašnice Ptuj. Pod to krinko so zagotovili potrebne količine avtomatskih in polavtomatskih pušk, ostrostrelne puške, puško mitraljeze 7,9 mm in 7,62 mm ter ročne metalce M 57. Odpeljali so tudi avtomatske pištole 7,65 mm. Akcijo so uspešno nadaljevali in pomagali zagotoviti nekaj kosov orožja tudi za potrebe MSNZ Ptuj in Ormož. Pri tajnem zagotavljanju orožja nam je veliko pomagal skladiščnik Občinskega štaba Teritorialne obrambe Ptuj Slana Milan, saj je poznal oficirje te vojašnice in režim v skladišču. Iz dneva v dan je poveljstvo JLA izvajalo strožje ukrepe. V dneh od 24. in 25. 9. 1990 sta Peter Leopold in skladiščnik Franc Šijanec videla, da so vojaki JLA opremljeni s čeladami, razporejeni okrog vojašnice in skladišča – 25. 9. 1990, ko so pripadniki NZ Lenart načrtovali zadnji izvoz streliva. V rajonu skladišča sta opazila razporejeno enoto moči čete v polni bojni opremi. Tovornjak sta parkirala tesno k skladišču. S pomočjo dveh zaupnih pripadnikov MSNZ Ptuj so naložili prepotrebno strelivo za že odpeljano orožje. Eden izmed oficirjev JLA je opozoril Staneta Žitnika, da so prejeli ukaz o prepovedi izvoza kakršnega koli materiala iz skladišča. Na to opozorilo se niso odzvali in kljub veliki nevarnosti naložili tovornjak s strelivom, zadnjo vrsto pa založili z zaboji za orožje in ga pripeljali do izhoda iz skladiščnega kompleksa. Štirje vojaki JLA so pristopili k tovornjaku Teritorialne obrambe, dva sta pogledala pod ponjavo in videla zaboje z orožjem, zabojev s strelivom pa ne. Poveljnik straže je vztrajal, da vrnejo tovor v skladišče. Peter Leopold je zahteval telefon in govoril s komandantom ptujske vojašnice in ga po dolgotrajnem pogovoru prepričal, da je na tovornjaku zadnje orožje, ki ga peljejo v tehnične delavnice v vojašnico na konzervacijo.

Orožje ni šlo v vojašnice, temveč po skritih poteh v Lenart. Tam so strelivo in puške premestili v skladišče, naložili nekaj neuporabnih pušk, strelske zveze pa so pozneje prepeljali v vojašnico. Dežurnemu oficirju JLA so pojasnili zamudo, ki naj bi nastala zaradi okvare na vozilu. Prihod pripadnikov TO iz Lenarta se je vpisalo v dežurno knjigo, kot da je orožje in strelivo v vojašnici.

NZ Lenart je imela: orožje in opremo, ki so jo v Lenartu zadržali, sredstva, ki so jih prejeli od nadrejenega poveljstva NZ, sredstva, ki so jih tajno odpeljali iz skladišča JLA, in orožje, ki je bilo last Občine Lenart in delovnih organizacij. Ta sredstva so razselili v tajna skladišča v Občini Lenart. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 42)

Občinski štab NZ Maribor je septembra 1990 oblikoval enote NZ glede na količine orožja, ki so ga imeli v tajnih skladiščih. Opremili so štab s prištavnimi enotami, dva voda NZ in pet odredov NZ.

Na letališču Maribor, na kmetiji Vernik v Hočah, v skladišču Jeklotehna v Mariboru in na Bohovi so oblikovali tajna skladišča enot NZ. Skladišče TO na postaji milice v Vošnjakovu pa je bilo aktivno ves čas in je bilo edino varovano. Pet takrat formiranih tajnih skladiščih je jeseni 1990 in na pomlad 1991 preraslo na 14 (Venčeslav Ogrinc, VŠP v procesih osamosvajanja, zbornik, stran 55). Izvedli so tajni izvzem orožja iz skladišč TO Maribor v vojašnici Franca Rozmana - Staneta in ga prepeljali tajna skladišča v Mariboru, Pesnici in Rušah. Izkoristili so izvzem orožja za dvodnevna usposabljanja bataljonov 42. brigade TO, vendar ga niso vračali v skladišče v vojašnici. Izkazali so se predvsem skladiščniki in operativni častniki štaba TO Maribor, ki so zaradi tekočih nalog dnevno vstopali v vojašnico, ker so tam imeli svoje skladišče oborožitve in streliva. Tu je bilo tveganje največje, nasprotnik tega ni posumil ves september. Vstop z vozili nam je JLA prepovedala v začetku oktobra. Tako je bilo v začetku oktobra v rokah TO za okrog 1000 pripadnikov oborožitve s strelivom. Septembra 1990 so začeli graditi NZ z manj kot 400 kosi orožja.

V prostorih Izobraževalnega centra Pekre so izdelovali načrt uporabe Občinskega štaba NZ Maribor in ga nato varno shranili v prostorih Okrajnega ljudskega odbora Maribor. V Mariboru je ves september teklo intenzivno sodelovanje z Okrajnim ljudskim odborom Maribor za sestanke v centru za obveščanje. Iz evidenc in mobilizacijskega razvoja enot JLA so pridobili informacije glede mobilizacijskih zbirališč, velikosti in strukturi enot, načinu popolnjevanja in poveljniškem kadru JLA, kar je bila pomembna obveščevalna informacija. Pri tem velja predvsem omeniti sodelovanje s takratnim načelnikom oddelka Alojzom Kovačičem in nekaterimi njegovimi sodelavci. (Venčeslav Ogrinc, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 23)

PREHOD MSNZ V TERITORIALNO OBRAMBO VZHODNOŠTAJERSKE POKRAJINE

Projekt MSNZ se je uspešno končal 4. oktobra 1990, ko je poveljstvo nad štabi in enotami prevzel novi – slovenski Republiški štab TO. Poveljevanje novi Teritorialni obrambi Vzhodnoštajerske pokrajine oziroma 7. PŠTO Maribor, ki je nastal z združitvijo Vzhodnoštajerske pokrajine in Pomurja, je prevzel Vladimir Milošević, Franc Rudolf pa je še naprej vodil Občinski štab TO Maribor in mu poveljeval. Občinski štab TO Maribor, ki je do oktobra 1990 deloval v zgradbi, ki je bila del vojašnice v Melju, se je po burnih dogodkih ob akciji vojaške policije JLA in zavzetju Republiškega štaba TO na hitro preselil iz Melja v Izobraževalni center Pekre in nadaljeval delo, pripadniki vpoklicanega 3. bataljona 42. brigade TO so na strelišču Radvanje izvedli streljanje s pehotnim orožjem. Delo na novem sedežu Občinskega štaba TO Maribor v Pekrah je potekalo kot v vojnih razmerah, uvedeno je bilo okrepljeno 24-urno dežurstvo s stalno sestavo, za njegovo varovanje so vpoklicali zaščitno enoto TO. (Venčeslav Ogrinc, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 56)

Skladno z usmeritvami mag. Marjana Fekonje, ki je bil do oktobra 1990 načelnik Pokrajinskega štaba NZ Vzhodnoštajerske pokrajine, so v občinskih štabih TO, katerih komandanti niso bili vključeni v MSNZ, pripravili izdelane dokumente MSNZ za rabo v občinskih štabih. Sledila je seznanitev vseh pripadnikov stalne sestave občinskih štabov TO z vsemi načrti MSNZ in prilagoditev operativnih dokumentov za delo v OŠTO.

V Občinskem štabu TO Lenart se po prenehanju delovanja MSNZ ni skoraj nič spremenilo. Komandant tega štaba je nadaljeval svoje delo, pripadniki stalne sestave so prevzeli svoja delovna mesta in nadaljevali delo. Vsa dokumentacija o formiranju MSNZ, vključno z načrti uporabe, je bila predana OŠTO, leta 1991 pa 77. območnemu štabu TO Ptuj. Obdobje MSNZ so ocenili kot pravo formulo za vmesni čas, kot obliko organiziranosti za oborožen boj brez togih pravil in formacij. Občinski štabi TO Lenart je še dalje skrbel za orožje, strelivo in druga materialno-tehnična sredstva, ki so jih razselili v tajna skladišča na teritorijih občine. Z občani in posamezniki iz delovnih organizacij, ki so v času MSNZ pomagali pri vzpostavitvi tajnih skladišč, so ohranili stike, zato niti eno tajno skladišče ni bilo odkrito. (Peter Leopold, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 42)

Ker je organiziranost MSNZ v Lenartu povzela kadrovske in organizacijske rešitve občinskega štaba in enot TO občine Lenart, ni bilo težko enot preimenovati v TO, pri tem pa se je bilo treba ozirati na razpoložljivo število orožja.

Poveljnik Pokrajinskega štaba TO Vzhodnoštajerske pokrajine Vladimir Milošević je 10. 10. 1990 obiskal ormoško občino in se s predsednikom skupščine občine in predsednikom izvršnega sveta občine pogovoril o preoblikovanju TO in kadrovske strukturi stalne sestave.

Skladno z usmeritvami mag. Marjana Fekonje, ki je bil do oktobra 1990 načelnik Pokrajinskega štaba NZ Vzhodnoštajerske pokrajine, so v občinskem štabu TO, kjer komandant ni bil vključen v MSNZ, pripravili izdelane dokumente NZ za rabo v štabu. Sledila je seznanitev vseh pripadnikov stalne sestave občinskega štaba z vsemi načrti MSNZ in prilagoditev operativnih dokumentov za delo v tem štabu.

Komandant Občinskega štaba TO Ormož, ki ni bil vključen v projekt MSNZ, je po pregledu tajnih lokacij skladišč orožja in opreme stanje ocenil kot slabo - kar je videl, se mu je zdelo »po kavbojsko«. Varnost skladiščenja orožja je bila, po njegovem mnenju, pomanjkljiva, saj na oknih skladišč ni bilo rešetk, zabojniki z orožjem niso bili pravilno zaprti in dodatno zapečateni, ni bilo knjig obiskov skladišč ... Predpisal je dodatne ukrepe za povečanje varnosti in preglednosti skladiščnega poslovanja skladno s predpisi TO, dodatno pa je bilo treba namestiti po dve ključavnici na vhodna vrata, da je bilo zagotovljeno, da v skladišče vstopata vedno dva pripadnika občinskega štaba TO, vstop samo ene osebe pa je bil mogoč le po posebnem ukazu komandanta TO Ormož. (Ukaz št. VTSZ 17/91 z dne 11. 1. 1991)

Orožje, ki je bilo iz skladišča Kidričevo izvzeto v času MSNZ, je še naprej ostalo na tajnih lokacijah, vendar so izvedli vse zahtevane ukrepe za povečanje varnosti in preglednosti skladiščene orožja in vzdrževanja skladiščene tehnične opreme. Te naloge so opravili izključno pripadniki stalne sestave TO Ormož. (Miran Fišer, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 74)

V Občinskem štabu TO Pesnica se po prenehanju delovanja MSNZ na zunaj ni nič spremenilo. Že pri formiranju štaba in enot MSNZ so računali na kadrovske in organizacijske rešitve občinskega štaba TO in enot TO občine Pesnica. Treba je bilo samo enote MSNZ spet preimenovali nazaj v enote TO, le struktura in formacijska sestava je bila pri nekaterih enotah prilagojena razpoložljivemu številu orožja.

Po prehodu MSNZ v sestavo Teritorialne obrambe Slovenije so na Ptujju dne 7. 10. 1990 organizatorji MSNZ predali vse dokumente NZ Ptuj komandantu Občinskega štaba TO Ptuj. Primopredaja na Občinskem štabu TO Ptuj je potekala v zelo napetem vzdušju. Komandant Občinskega štaba TO, ki ni bil vključen v projekt MSNZ, je k dogodku povabil tudi nekdanjega političnega komisarja občinskega štaba, ki je pripadnikom stalne sestave TO Ptuj zagrozil, naj se pazijo, če se komandantu ali komu, ki ni bil vpet v organizacijo MSNZ, kaj zgodi. (Stanko Žitnik, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 115)

Sodelovanje z občinskimi strukturami je na Ptujju tudi po oktobru 1990 potekalo kot običajno. V Občinskem štabu TO Ptuj so med pripadniki stalne sestave ostali slabi odnosi, ki so se še naprej delili glede na udejstvovanje v projektu MSNZ in člane štaba, ki so ostali zvesti komandantu.

Delo Občinskega štaba TO Ptuj je kljub dokaj zaostrenim odnosom med pripadniki stalne sestave začelo potekati, začeli so pripravljati in usposabljeni enote TO. Prva je bila na vrsti četa za protidiverzantsko delovanje. Da pogoji za delo niso povsem običajni, se je videlo po tem, da so pripadnikom podelili bojno strelivo.

Za pripadnike TO Ptuj je bilo vadišče in strelišče v Apačah zaprto, iskali so drugo primerno lokacijo in izbrali teren on Dravinji v Doleni, nedaleč od vadišča Apače. Tudi tam so se srečali s patroljami JLA in jim dali jasno vedeti, kaj delajo in da jim z zaprtjem strelišča JLA ne more preprečiti izvajanja usposabljanja. (Stanko Žitnik, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 74)

Z oktobrom 1990 so vse oblike dela MSNZ Ruše ponovno delovale pod svojim pravim imenom - TO. Od oktobra 1990 naprej so v štabu TO Ruše delali intenzivno, pripadniki stalne sestave so opravljali stalna dežurstva, za delo v nočnih urah so občasno vpoklicali člane štaba iz rezervne sestave. Pripadniki stalne so bili v službi 24 ur na dan. Kljub prehodu MSNZ nazaj v TO se napetosti in intenzivnost dela niso zmanjšali, delo je potekalo v težkih razmerah vse do vojne, dokler JLA ni zapustila Slovenije. (Tone Sračnik, 30. obletnica MSNZ v VŠP, stran 132)

Za MSNZ Občine Slovenska Bistrica velja, da je bila na začetku oktobra 1990 organizirana, kot se za vojaško silo spodobi. Bila je sposobna samostojnega delovanja, saj je bila vzpostavljena znotraj uveljavljene in utrjene vojaške organiziranosti TO. Delovanje MSNZ je na videz brez težav prešlo v Občinski štab TO Slovenska Bistrica, kljub temu je bilo med pripadniki stalne sestave ostalo

nekaj slabe volje zaradi delitve na tiste, ki so se odzvali v projekt MSNZ, in tiste, ki so ostali zunaj. Tudi bistriški komandant Občinski štab TO ni bil vključen v projekt MSNZ. Vsi vključeni kadri v MSNZ: častniki, podčastniki in vojaki so bili pravzaprav ves čas vojaški obvezniki v TO. Major Marjan Strehar je zelo jasno rekel: »MSNZ smo bili teritorialci.« (20. obletnica MSNZ, Zbornik prispevkov in razprav, Ljubljana 2011 stran 190). Tako je Občinski štab TO Slovenska Bistrica kadrovske in materialne zmogljivosti MSNZ vrnil k nalogam, ki jih je bilo treba izvesti v območju odgovornosti za uspešno upiranje silam JLA.

Od oktobra 1990 pa vse do konca maja 1991 so v štabih TO delali v razmerah stalne bojne pripravljenosti. Vrstila so se stalna dežurstva pripadnikov stalne sestave, ponekod so za delo v nočnih urah vpoklicali člane štaba iz rezervne sestave, med tem ko so pripadniki stalne bili v službi po 24 ur.

Razvoj nadaljnjih dogodkov pripadnikov TO in drugih obrambno-varnostnih struktur v Vzhodnoštajerski pokrajini pri delu ni razbremenil. Še naprej je delo potekalo v težkih, negotovih in izrednih razmerah vse do vojne za Slovenijo in odhoda JLA iz Slovenije 1991.

SKLEP

Slovenski osamosvojitveni procesi so leta 1990 prišli do točke, ko je bilo treba sprejeti, da bo slovensko osamosvojitvev treba braniti tudi z orožjem. V Vzhodnoštajerski pokrajini sta najprej kot skupna oborožena sila delovali JLA in slovenska TO, ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja pa je na slovenskem nastajala nova obrambna struktura, na katero leta 1990 računali tudi v Vzhodnoštajerski pokrajini.

JLA je maja 1990 poskušala z odvzemom orožja oslabiti obrambno moč TO Vzhodnoštajerske pokrajine in okrniti njen ugled. V resnici pa so sprožili izjemno uspešno in učinkovito organiziranje oboroženih sil novo nastajajoče države, ki ga danes poznamo pod imenom Manevrna struktura narodne zaščite (MSNZ). Poleg tega JLA ukaza o prenosu orožja TO v skladišča JLA nikoli ni povsem izvedla, zato Slovenija in njena TO nikoli ni bila razorožena.

Kot odgovor na poskus razorožitve je nastala Narodna zaščita Republike Slovenije, ki jo je v novi obliki in vsebini vzpostavil Tone Krkovič. Zaradi vseobsežnosti organizacije in delovanja, ki je prerasla lokalni pomen, se je pozneje prijel izraz

manevrska struktura narodne zaščite. Je pa projekt MSNZ ves čas deloval v odlični povezanosti in izvajanju nalog s takratno milico.

V Vzhodnoštajerski pokrajini se je v izjemno kratkem času razvilo dobro sodelovanje in TO, milice in občinskih sekretariatov za ljudsko obrambo, ki so skrbeli za nastanek optimalne mreže štabov in enot MSNZ, kakovostno kadrovske populnitev enot, varno delovanje tajnih skladišč, prevozov orožja v območju odgovornosti posameznega štaba MSNZ.

Pripadniki MSNZ pa so našli pravi način za vrnitev dela orožja TO in za njegovo razmestitev v tajna skladišča na območju posamezne občine. Organizatorji MSNZ so vključili v svoje delovanje širok krog ljudi, ki za tajna skladišča ponudili lastne objekte, objekte delovnih organizacij, skladišča trgovin in drugih objektov. Pri tem ves čas delovanja MSNZ ni prišlo do zlorab in incidentov pri hranjenju orožja, zato ni bilo odkrito niti eno samo skladišče.

Mreža MSNZ je imela značilnost tajnega delovanja, česar so bili pripadniki TO vajeni, saj so se urili tudi za delovanje na tako imenovanem začasno zasedenem teritoriju. Ne glede na oblike delovanja MSNZ so bili elementi obrambno-varnostnih struktur povezani med seboj in z oblastno strukturo v občinah, zato je nemogoče govoriti o tajni organizaciji, ki deluje za prevratniške cilje. MSNZ so sprejeli kot obliko organiziranosti obrambnih sil, ki deluje na vsem območju Vzhodnoštajerske pokrajine.

Vsak je za domovino prispeval po svojih zmožnostih, zato je bila MSNZ v vsaki občini Vzhodnoštajerske pokrajine na začetku oktobra 1990, ko je ponovno prešla v TO, organizirana, kot se za vojaško silo spodobi - bila je sposobna samostojnega delovanja. MSNZ Vzhodnoštajerske pokrajine je v celoti računala na častnike, podčastnike in vojake, ki so bili vojaški obvezniki, razporejeni v TO.

Zaradi tajnega načina dela, ki je bil nujen za tisti čas, in izjemno ozkega kroga vključenih ter nadzorovanega širjenja udejstvovanja posameznikov v konkretnih nalogah je bilo puščenih ob strani zelo veliko dobrih sodelavcev, ki bi lahko tvorno in učinkovito sodelovali pri načrtovanju nalog, saj so imeli bogate izkušnje iz TO, zelo dobro so poznali območje svoje občine in so imeli odlične povezave z ljudmi v prostoru. Velikokrat so bili razlogi za to, da niso bili vključeni v delo NZ, še drugi pomisleki, kot so velika izpostavljenost, družinske ali prijateljske povezave z ljudmi

iz jugoslovanskih obrambno-varnostnih struktur. Odločitev za vključevanje teh ljudi je bila vedno podrejena varnostnemu tveganju ne glede na druge prednosti.

Orožje in druge materialne zmogljivosti so organizatorji MSNZ zelo pozorno prilagodili nalogam, ki jih je bilo treba izvesti v območju odgovornosti za uspešno upiranje silam JLA v takratnih razmerah.

Organizatorji MSNZ Vzhodnoštajerske pokrajine so sprejemali delovanje NZ kot oborožene sile predvsem kot delovanje za prehodno obdobje. Gledano s časovne razdalje lahko ugotovimo, da je opravila svojo vlogo in v celoti uresničila namen. Iz MSNZ je izšla okrepljena in kadrovsko očiščena TO, ki je bila skupaj z milico sposobna zagotoviti priprave in osamosvojitve leta 1991.

VIRI IN LITERATURA

1. Mirko Ploj, 30. obletnica MSNZ v Vzhodnoštajerski pokrajini, Ljubljana, 2020.
2. Venčeslav Ogrinc, Vzhodnoštajerska pokrajina v procesih osamosvajanja, Ljubljana 2018.
3. Dr. Marjan Toš, Čas odločitve 1990–1991, Lenart 2010.
4. Mag. Janez Merc, Ptuj in leto 1991, Ptuj 2006.
5. Ukaz za izvajanje bojnih delovanj MSNZ VŠP, operativna številka 1, z dne 28. 9. 1990.
6. Poročilo o izvedenih ukrepih TO Ptuj, OŠTO Ptuj, št. VTSZ 73-4, z dne 14. 6. 1990.
7. Ukaz komandanta RŠTO, Ljubljana, št. VT Z – 625/1-9, z dne 15. 5. 1990.
8. Pregled skladišč, kjer je shranjeno orožje in druga MTS, ukrepi in postopki za odpravo pomanjkljivosti, OŠTO Ormož, številka VTSZ 17/-91, z dne 11. 1. 1991.
9. Zbornik referatov ob dvajsetletnici samostojnosti Republike Slovenije, Ormoško območje v vojni za Slovenijo 1991, Pokrajinski muzej Ptuj Ormož, junij 2011.
10. Direktiva načelnika Narodne zaščite Vzhodnoštajerske pokrajine za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo MSNZ.
11. Povelje načelnika Narodne zaščite Občine Slovenska Bistrica za blokado.

12. Poročilo o ukrepih garnizona JLA Ptuj, akt OŠTO Ptuj, št. Z 73-5, z dne 28. 5. 1990.
13. Poročilo o izvedenih ukrepih v TO, akt komandanta OŠTO Ptuj, št. SZ 73-4, z dne 14. 6. 1990.
14. Ukaz o predaji orožja Teritorialne obrambe skladišča JLA. Republiški štab TO, št. 625/1-90, z dne 15. 5. 1990.
15. Odločna o imenovanju namestnika načelnika Pokrajinskega štaba NZ v VŠP, št. 0001-1-Z-3/13-5 -90, z dne 15. 9. 1990.
16. Seznam MSNZ Slovenska Bistrica, akt 79. ObmŠTO Slovenska Bistrica, z dne 4. 6. 1992.
17. Seznam pripadnikov MSNZ 1990 iz Občine Slovenska Bistrica, akt Sekcija MSNZ Slovenska Bistrica, z dne 7. 12. 2000.
18. 20. obletnica MSNZ, Zbornik prispevkov in razprav, Ljubljana 2011.
19. Pogovor z Brankom Petanom, oktober 2020.
20. Pogovor s Srečkom Štanjbaherjem, oktober 2020.